Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Institutionen för landskapsarkitektur,
planering och förvaltning

INTRYCK AV SÄVSJÖN

En förstudie till gestaltningen av en naturcamping

Henrik Wangsten

Självständigt arbete, 15 hp
Landskapsarkitekturprogrammet
Alnarp 2022

Skalan är anpassad för A4-format.

Om arbetet läses elektroniskt bör det visas i hela uppslag.

—

Jag ger härmed min tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.

Titel	Intryck av Sävsjön: En förstudie till gestaltningen av en naturcamping
Title	Genius looking for Sävsjön: A pre-study for the design of a naturalistic campsite
Författare	Henrik Wangsten
Handledare	Stefan Sundblad, SLU, institutionen för landskaps-arkitektur, planering och förvaltning
Examinator	Caroline Dahl, SLU, institutionen för landskaps-arkitektur, planering och förvaltning
Omfattning	15 hp
Nivå	Grundnivå, G2E
Kurstitel	Självständigt arbete i landskapsarkitektur
Kurskod	EX0845
Program/utbildning	Landskapsarkitekturprogrammet
Kursansvarig inst.	Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning
Utgivningsort	Alnarp
Utgivningsår	2022
Omslagsbild	Henrik Wangsten
Nyckelord	Camping, naturturism, platsupplevelse, genius loci, feno-menologi, kvalitativ analys, landskapsanalys, analysme-toder, platsanalys, stedsanalys, Louisiana, landskapsarki-tektur, förstudie

»Varje levande väsen säger,
om ock endast från fjärran likt människotal,
vad det är, vad det vill, vad det äger,
så av verksamhetsart som av lycka och kval,
och de ting som ej leva, de sjunga,
för de sinnen som uppfatta klart,
om ock icke med strupe och tunga,
även de om sin särskilda art.«

Nedanförmänskliga visor
Gustaf Fröding

Abstract

How does one design with respect to the place?

A large part of our built environment today has taken existing natural prerequisites into little or no consideration, which has resulted in a widespread *loss of place* – a bland expression of architetcure.

The answer may lie in our fundamental understanding of *place* and how we choose to perceive our surroundings. The phenomenological approach to architecture and the concept of *genius loci* as outlined by the Norwegian architect Christian Norberg-Schulz has been the foundation for the qualitative place analysis, of which this bachelor thesis is based upon.

A naturalistic campsite by the lake Sävsjön in Värmland is today in need of a holistic development plan. Through an understanding of trends in nature-based tourism, a thorough analysis of the character of the site and a study on the architecture of Louisiana Museum of Modern Art in Humlebæk, it is the the aim of this thesis to serve as a pre-study to this development plan.

The building of new camping huts is backed up by the trend of *soft adventure* – experiencing nature without sacrificing the comfort of modern life. The study trip to Louisiana Museum of Modern Art provided ideas for the interplay between architecture and landscape and the landscape analyses of Sävsjön showed possible implementations of these ideas to strengthen the on site-experience.

Sammanfattning

Hur gestaltar man med hänsyn till platsen?

En betydande del av vår byggda miljö idag visar påfallande lite hänsyn till platsens naturliga förutsättningar, ibland ingen, vilket har lett till en utbredd *platsförlust* – en intetsägande arkitektur.

Svaret kan kanske ligga i vår grundläggande förståelse av begreppet *plats* och hur vi väljer att uppfatta vår omgivning. Idén om *genius loci* och den norske arkitekten Christian Norberg-Schulz' fenomenologiska teori om arkitektur har legat till grund för den kvalitativa stedsanalysen, den analysmetod som detta kandidatarbete tar utgångspunkt i.

En naturnära camping vid sjön Sävsjön i Värmland är idag i behov av en holistisk utvecklingsplan. Genom en förståelse för trender inom naturturism, en grundlig analys av platsens karaktär och en studie av konstmuseet Louisianas arkitektur, är målet med detta arbete att vara en förstudie till denna utvecklingsplan.

Byggandet av nya campingstugor får stöd i trenden *soft adventure* – naturnära upplevelser som inte ger upp allt för mycket av det moderna livets komfort. Studiebesöket på konstmuseet Louisiana gav gestaltningsidéer som kan stärka samspelet mellan arkitektur och landskap, och landskapsanalyserna av Sävsjön visade möjligheter att implementera dessa idéer för att stärka campingbesökarnas platsupplevelse.

Innehåll

i Nedanförmänskliga visor
ii Abstract
iii Sammanfattning

vi **Om arbetet**

vi Bakgrund
vi Intention och mål
vi Uppdraget
vi Problemformulering
vi Metod
vii Tradition
vii Avgränsning
vii Upplägg

viii **Prolog**

1 **Naturtusim**
2 Definition
2 Visit Sweden
2 Vilka är naturturisterna?
2 Vilka campar?
3 Trender inom naturturism
3 Marknadsföring

7 **Platsupplevelse**
8 Fenomenologin
8 Genuis loci
9 Kvalitativ stedsanalys
9 Det upplevda rummet

13 **Platsen Sävsjön**
14 Situation
14 Karaktär
14 Vägar
14 Byggnader
14 Analyser
16 Orienteringsrummet 1:5000
18 Orienteringsrummet 1:2000
20 Identifikationsrummet 1:5000
22 Identifikationsr. profiler 1:5000
24 Identifikationsrummet 1:2000
26 Minnesrummet 1:2000
28 Historierummet 1:5000
30 Ortofoto idag 1:5000
32 Historierummet 1:2000
34 Ortofoto idag 1:2000
36 Sekvenspromenad

42 **Fallstudie Louisiana**
44 Introduktion
44 Historia
45 Byggnader
45 Parken
45 Genius loci
45 Inför besöket
45 Intryck av platsen

52 **Koncept & reflektion**
52 Insikter från arbetet
53 Koncept
54 Reflektion
57 Epilog

Referenslista

Om arbetet

Bakgrund

Grums Fish 'n' Camp ligger i södra Värmland, vackert belägen intill sjön Sävsjön. Campingen ligger i en backe med utsikt mot vattnet och tallar i klungor, vilket ger en naturnära upplevelse av platsen.

Det finns idag en önskan från ägarnas håll att utveckla platsen för att kunna erbjuda besökarna en angenämare vistelse. Stugor ska uppföras, avlopp ska dras till dessa och särkilda platser för tältning ska utformas och placeras i terrängen; en plan krävs för att kunna säkerställa en enhetlig upplevelse av campingen – en upplevelse där natur och bebyggelse harmonierar.

Uppdraget

Utvecklingsplanen ska ge riktlinjer för hur hela campingområdet ska utformas. Den ska huvudsakligen visa placering av campingstugor, tältplatser, och servicebyggnad; hur många stugor som ska byggas och var träd ska planteras och eventuellt avverkas. För att kunna skapa denna enheltlighet krävs en god förståelse för platsen och den upplevelse som eftersträvas.

Intention och mål

Detta är således en förstudie till ovan nämnda utvecklingsplan, vars syfte är att utforska platsen med den kvalitativ stedsanalysen och på så sätt ge ett underlag för det kommande gestaltningsarbetet. Genom 1) denna kvalitativa analys, som söker förstå platsens karaktär, 2) en inblick i naturturismens trender och 3) ett inspirationsstudiebesök på konstmuseet Louisiana mynnar arbetet slutligen ut i ett koncept där naturupplevelsen och helheten står i fokus. Min hypotes är att en förstärkt karaktär av platsen kan ge en mer minnesvärd vistelse och att villigheten att rekommendera campingen för andra då kan öka. Detta erhålls genom att hus och landskap upplevs som en helhet.

Problemformulering

Den övergripande frågeställningen för arbetet har varit:

> *Hur kan campingområdet runt Sävsjön utvecklas för att stärka de besökandes platsupplevelse?*

Metod

Platsbesök

Även om jag tidigare har varit vid Sävsjön var det viktigt att besöka platsen på nytt. Under mitt besök den 8 februari fick jag under en eftermiddag tillfälle att prata med ägarna och utforska området. Ytterligare ett platsbesök gjordes dagen efter. Dokumentationen av platsen har primärt skett med fotografi.

För att samla inspiration om gestaltning i samklang med genius loci gjorde jag även ett studiebesök på konstmuseet Louisiana i Humlebæk över dagen den 26 februari. Där jag studerade hur arkitekterna Bo och Wohlert och landskapsarkitekterna Petersen, Nørgaard och Nørgaard har jobbat med platsen och omgivningarna.

Kvalitativa analyser

Detta arbete är baserat på den kvalitativa stedsanalysen, som syftar till att fånga de upplevda kvaliteterna på en plats. Den bygger vidare på lynchanalysen, men med en rad tillägg som grundar sig i Christian Norberg-Schulz fenomenologiska teori om plats. Den kvalitativa stedsanalysen används företrädelsevis i Norge och har där använts bl.a. i kommunal planering[1].

Stedsanalysen har även kompletterats med delar av Arne Branzells notationssys-

1 Miljøverndepartementet, *Stedsanalyse: Eksempel Sykklyven*, 1993.

tem, som även det försöker ge en bild av hur vi upplever rum och platser.

Båda analysmetoderna fokuserar på det kvalitativa och upplevda med syftet att bättre förstå och kunna jobba med detta.

Ritande

Genom hela analysprocessen har skissen och ritandet, både för hand och med dator, varit en väg till utforskande och förståelse. Handskissen för att snabbt utforska och visa en idé och datorillustrationerna för analysmaterialet.

Platsanalyserna av området kring Sävsjön har gjorts med hjälp av terrängkartor och flygfoton på olika skalor för att både se större sammanhang och detaljer.

Tradition

Med utgångspunkt i den sensoriska upplevelsens värde för studerandet av vår omvärld, rör sig detta arbete inom den hermeneutiska kunskapstraditionen. Vår tolkning av världen, *platser* i fallet för landskapsarkitekten, är en ofrånkomlig del av själva världen, eller som filosofen Wilhelm Dilthey uttryckte det:

> *»The way in which lived ›experience‹ presents itself to me [literally, ›is there-for-me‹] is completely different from the way in which images stand before me. The consciousness of the experience and its constitution are the same: there is no separation between what is there-for-me and what in experience is there-for-me. In other words, the experience does not stand like an object over against its experiencer, but rather its very existence for me is undifferentiated from the whatness which is present for me in it.«*[2]

Även Goethes naturvetenskapliga forskning inom optik och botanik, genom Pehr Sällströms bok *Sinnena ljuger inte*[3], och Thomas Oles *Go with Me*[4] har varit källor till inspiration, och som båda menar att det är viktigt att betrakta våra upplevelser som något »verkligt«.

Avgränsning

Fokus för förstudiearbetet har varit att undersöka landskapet – terrängen, sjön och kopplingarna och hur de kan lyftas i den byggda miljön. Både placering och detaljutformning för de kommande stugorna behandlas inte i detta skede. Konceptet, som förstudien mynnar ut i, har således en mer övergripande karaktär och är till för att vägleda den fortsatta gestaltningen.

Upplägg

Arbetets två första delar ger en bakgrund till naturturismen respektive analysmetoderna. I del tre återfinns platsundersökningen som redovisas i kartanalyser, foton och text. Därefter, i del fyra, presenteras studiebesöket på Louisiana och tankar kring denna plats. Den femte och sista delen är framåtblickande och sammanställer de insikter som gjorts i de föregående delarna i ett övergripande koncept för den fortsatta gestaltningen.

Inför varje del ges också en kort introduktion till vad som följer.

---

2 Richard E. Palmer, *Hermeneutics*, 1969, 106.

3 Pehr Sällström, *Sinnena ljuger inte*, 1999.

4 Thomas Oles, *Go with Me: 50 Steps to Landscape Thinking*, 2014.

Prolog

Idealet om verden

»Den tyske filosof Martin Heidegger bestemmer mennesket som det væsen der har en verden. Mennesket forefindes ikke bare: det forholder sig til andre væsener og ting – som mål eller middel eller udgangspunkt for en eller anden handlen eller færden eller besindelse. Det betyder at heller ikke de andre væsener og ting blot forefindes, men at de indgår i hvad Grækerne kaldte en »samling«, – hvad vi her kalder en verden. Fordi mennesker tager alle ting som udgangspunkt eller middel eller mål, er verden frem for allt en samling i *tid*: verden er aldrig det hele på én gang, men altid en åben sammenhæng hvor noget er givet, mens andet ikke er; hvor noget er gjort, mens andet er ugjort. Det er det, vi kalder livet. Heidegger bruger ordet *lysning* om denne åbenhed: når mørket stadig og altid er frygteligt, er det ikke fordi vi er bange for ulve eller spøgelser, men fordi mørket – for os, som for mennesket til alle tider – er det som lukker – ja med en mere moderne metafor kunne vi næsten sige: som *slukker* – verden. »Lukker ned«, siger computerfolket.

Det er alt sammen meget smukt, men som altid i filosofien er der tale om et *ideal*: en tænkt tilstand, ikke dermed nødvendigvis en opfyldt. At mennesket har en verden, er i virkeligheden ingen selvfølge. Eller rettere: *hvilken* verden, mennesket har, er ikke selvfølgeligt (hvad Heidegger i øvrigt var udmærket klar over). Det moderne menneskets verden er således en *fattig* verden. Hvorledes? Fattig? Findes der ikke netop i dag et større udbud af ord og ting og billeder og udsigter og ansigter og kulturer og oplevelser end nogen sinde før? Det gør det utvivlsomt. Men fattigdommen ligger et andet sted, og ord som »udbud« og »oplevelse« signalerer ganske præcist hvor: det moderne menneskes verden er nok rig på »ting«, men den er fattig på *måder at forholde sig* til alle disse ting. Den kender nemlig efterhånden kun én måde: det som i kulturindustrien netop hedder en »oplevelse«, men som økonomerne mere træffende kalder *konsum*. Alt er i dag blevet til genstand for oplevelse; men oplevelsen konsumerer: den *forbruger* tingen, og når oplevelsen er ovre, er tingen blevet ingen ting. Denne skæbne rammer såvel det nye som det gamle, tingene såvel som stedene, tankerne såvel som følelserne. Hvor den ideale verden, som Heidegger beskriver, hele tiden åbner sig, er den moderne verden blevet en verden som hastigt lukker sig. Det er kun et spørgsmål om tid før der ingen ting er tilbage – og dermed heller ingen verden. Mennesket vil da være tilbage i mørket.«[1]

Kasper Nefer Olsen, 1998.

1 Dorte Dahlin, Mogens Møller & Kasper Nefer Olsen, *MoDi MunDi: Mogens Møller og Dorte Dahlin*, 1998, 8.

Vilka är besökarna som söker sig till en camping som den vid Sävsjön, och vad kan vi lära av de trender som går att se idag? Detta avsnitt ger en bild av naturturismen i Sverige och Europa. Den övergripande frågan har varit: vad eftersöker man som naturturist?

Definition
Visit Sweden
Vilka är naturturisterna?
Vilka campar?
Trender inom naturturism
Marknadsföring

1. Naturturism

Naturturism

Definition

Naturturism är resande med naturupplevelser i fokus. Naturturismföretagen beskriver det som »förflyttad konsumtion i form av aktiviteter, boende, måltider och andra turismtjänster där själva naturupplevelsen är i centrum«[1].

Visit Sweden

Visit Sweden är ett statligt aktiebolag som jobbar med att såväl internationellt som nationellt marknadsföra Sverige som resmål för att gynna den svenska turistnäringen. Genom trendanalyser, kunskapsdelning och kommunikation jobbar Visit Sweden mot målet att göra Sverige till ett av de mest eftersökta turistländerna i Europa.

Vilka är naturturisterna?

Naturen är ett populärt besöksmål bland utländska turister som kommer till Sverige. Stora skogar och många små sjöar, tillsammans med allemansrättens frihet, ger en upplevelse som få andra länder i Europa kan erbjuda. Här finns goda möjligheter att t.ex. vandra, cykla och fiska.

Naturturisterna, alltså de turister som primärt besöker Sverige för att uppleva natur, är ofta pålästa om den svenska naturen, generellt sett högre utbildade än genomsnittet och, tack vare en relativt hög inkomst, även mer betalningsvilliga[2].

I en förstudie från 2016[3] identifierar Visit Sweden tre typer av naturturister:

1. *Den nyfikna upptäckaren*
   som vill se och göra så mycket som möjligt och även lära sig nya saker om Sverige.
2. *Den aktiva naturälskaren*
   som lockas av storslagenheten och lugnet i naturen och upplever det genom bl.a. vandring och cykling.
3. *Den vardagssmitande livsnjutaren*
   som genom god mat och trevlig gemenskap vill känna sig fria och komma bort från vardagens rutiner.

Tillsammans utgör dessa grupper en större målgrupp som Visit Sweden kallar naturfokuserande resenärer[4] (i denna text synonymt med *naturturister*). De utgör 22 procent av samtliga globala resenärer på Visit Swedens 11 prioriterade marknadsföringsområden* och har gemensamt att de:

1. Är intresserade av att besöka Sverige.
2. Tycker att det är viktigt att värna om miljön.
3. Tycker att det är mycket viktigt eller helt avgörande att få uppleva naturen.
4. Vill uppleva saker utomhus, uppleva landsbygden och/eller vandra.

Vilka campar?

De tre EU-länder vars turister är villigast att campa under sin semester är Nederländerna, Tyskland och Frankrike. Enligt undersökningen svarade 30 % av de tillfrågade nederländarna att de skulle kunna tänka sig denna boendeform. Bland tyskar låg andelen på 26 %, och bland fransmän 23 %. Män och kvinnor svarar övervägande lika, men den yngre åldersgruppen är generellt mer villig att campa än de äldre.[5]

Trender inom naturturism

I sin förstudie från 2016[6] kunde Visit Sweden se fyra trender som de bedömde

skulle kunna ha en positiv inverkan på den svenska naturturismen:

1. Semestern som en tid för personlig utveckling.
2. Soft adventure – ökad efterfrågan på bekväma, tillrättalagda och säkra naturupplevelser.
3. Längtan till naturen och äkta upplevelser.
4. Ökad insikt om vikten av en hälsosam livsstil.

I förstudien skriver Visit Sweden även att utländska researrangörer ser en ökad efterfrågan av god komfort och mat samt att naturupplevelser förpackade med ett kulturellt inslag ger mervärde[7].

I Visit Swedens trendrapport från 2020[8] bedöms de tidigare identifierade trenderna från 2016 fortfarande som högaktuella, och Visit Sweden kan, utöver de tidigare fyra, se en femte trend:

5. Engagemang som en strävan (att ha ekoetiska ambitioner och känna att man gör goda miljö- och klimatval).

Marknadsföring

För europeiska turister har personliga recensioner och rekommendationer av platser en stor inverkan på reseplaneringen. 56 % svarade att rekommendationer från vänner, kollegor eller släktingar är den mest föredragna informationskällan. Personlig erfarenhet och hemsidor med recensioner från andra resenärer var också vanliga svar, 37 % respektive 34 %.[9]

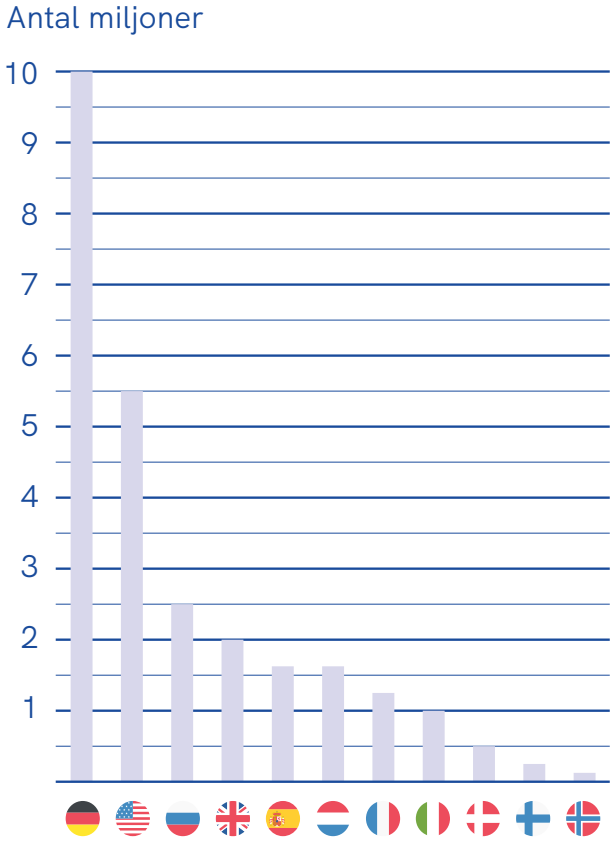

Antal naturfokuserande resenärer i Visit Swedens 11 marknadsföringsområden.

Slutnoter

1 Naturturismföretagen, Svensk Turism AB & Visita, *Nationell naturturism-strategi: Nya jobb, landsbygdsutveckling och exportintäkter*, 2018, s. 8.

2 Sanna Fors, Linda Flygt & Sandra Wall-Reinius, *Svensk naturturism för den internationella marknaden: En studie baserad på en expertgrupp*, 2010, s. 8.

3 Visit Sweden, *Hållbar naturturism och ekoturism på landsbygden: Förstudie Naturturismprogram september* 2016, 2016, s. 11.

4 Visit Sweden, 2016, s. 12.

5 Ipsos, *Flash Eurobarometer* 499 – *Attitudes of Europeans towards tourism: October* 2021, 2021, s. 7–8.

6 Visit Sweden, 2016, s. 17.

7 Visit Sweden, 2016, s. 17.

8 Visit Sweden, *Naturturism: Trendrapport* 2020, 2020.

9 Ipsos, 2021, s. 17

* Tyskland, USA, Ryssland, Storbritannien, Spanien, Nederländerna, Frankrike, Italien, Danmark, Finland och Norge.

Den norske arkitekten och arkitekturteoretikern Christian Norberg-Schulz är känd för sina fenomenologiska teorier kring det gamla romerska begreppet genius loci. På många håll i arkitekturvärlden finns en önskan om en genuinare arkitektur, som resonerar med platser och invånare, och som ger uttryck för genius loci – platsens ande.

Denna del ger en bakgrund till och beskriver den metod som lägger grunden för analyserna av Sävsjöområdet i nästkommande del.

Fenomenologin
Genuis loci
Kvalitativ stedsanalys
Det upplevda rummet

2. Platsupplevelse

Platsupplevelse

Fenomenologin

Norberg-Schulz' tankar grundar sig i fenomenologin, framförallt den tyske filosofen Martin Heideggers teorier. Heidegger använder ordet *därvaro* (*Dasein*) för att beskriva människan som något som existerar på grund av sin möjlighet att förhålla sig, till sig själv och omgivningen. Därvaron är *inkastad (geworfen)* i *världenvarat (In-der-Welt-sein)*, det som är, vilket skapar en punkt som förhåller sig till *världen* (*die Welt*)[1]. Denna värld är alltid »något« vilket gör det möjligt att tala om världens världslighet, att vinden är »vind i seglet«, ljuset »ljus i rummet« osv.[2].

Världen, eller *livsvärlden*, är något kvalitativt och fylld med namn som får tingen att inneha en mening[3]. Tingen är enligt fenomenologin inte separata företeelser som den kartesiska vetenskapen postulerar. Ordet *varosätt* (ty. *Seinsweise*; no. *væremåte*) förklarar tingens »roll« i livsvärlden och beskriver den »öppna mångfald av möjligheter« som kommer av förhållandet till andra ting[4].

I *Idealet om verden*, den inledande texten till detta arbete, nämner Kasper Nefer Olsen om ett *mörker* som uppstår när vårt förhållningssätt till världen minskar – ett slags slutenhet som står i motsats till tingens annars öppna förhållande till livsvärlden. Norberg-Schulz talar om en idag utbredd *platsförlust* (*stedstap*) som har kommit av den globala utvecklingens och det kartesiska tankesättets likställande av plats till endast koordinater på jorden[5]. Denna platsförlust kan uppfattas i moderna landskaps saknad av orienterbarhet och sammanhang, eller som Kevin Lynch uttrycker det: brist på *föreställbarhet* (*imageability*) (jämför medeltida gator och moderna rutnätsstäder).

Heidegger skriver i essän *Bauen Wohnen Denken,* från 1951 om en fyrenighet som finns närvarande i varje plats. Denna fyrenighet består av himmel och jord; världsligt och gudomligt[6]. Det är arkitekturens mål, menar Norberg-Schulz, att skapa »ramar« för livet att äga rum i genom att bringa dessa fyra aspekter i harmoni[7]. Heideggers intention var dock inte att skapa regler för arkitektur, vilket han gör klart i inledningen till sin essä.

Genius loci

Genius loci (sv. *platsens ande*) är en gammal romersk föreställning om att varje självständig entitet besitter en skyddsande, *genius*, som bestämmer dess karaktär eller väsen – vad det *är*, eller vad det vill *bli*[8]. Genom historien har författare och konstnärer skildrat platsers skilda atmosfärer och än idag reser vi för att uppleva nya länder och städer, med stämningar som inte återfinns i vår hemtrakt.

Livsvärldenbegreppet, menar Norberg-Schulz, är baserat på att människans aktivitet »finner sted« (sv. *äger rum*), och att *situs* blir till *locus*. Det är denna kombination av natur och människoskapad mening som ger upphov till genius loci[9]. Mening som uttrycks genom en plats utgör dess genius loci[10].

Enligt min uppfattning använder Norberg-Schulz begreppet genius loci som beteckning för platsers varosätt; det är så platser förhåller sig. Varosättet kan således konkretiseras i t.ex. stockholmsandan, som är vårt sammanlagda intryck av staden Stockholm och hur den uppfattas i jämförelse med, låt oss säga, amsterdamandan.

Kvalitativ stedsanalys

Den kvalitativa stedsanalysen (sv. kvalitativ platsanalys) är en analysmetod som utvecklats av Anne Marit Vagstein tillsammans med Norberg-Schulz. Den utgår

från Norberg-Schulz' fenomenologiska teorier om att natur och mänsklig aktivitet bildar en enhet, och söker beskriva platser utifrån hur vi människor upplever dem. Stedsanalysen vill göra det möjligt att hitta en ny väg till den gamla *byggtraditionen* (no. *byggeskikk*) som alltid förhöll sig till landskapets egenart, men som tidigare nämnt gått förlorad.[11]

Enligt analysmetoden föreställer man sig fyra olika delrum enligt de förhållningssätt Norberg-Schulz menar att människan har till en plats[12]:

1. *Orienteringsrummet*
   Identifiering av människoskapade och naturliga områden, gränser, riktningar i rummet, förbindelser, landmärken och liknande. Redovisas i plan.

2. *Identifikationsrummet*
   De tongivande dragen för platskaraktären; det som känns. Beskrver rummet, solljuset och förhållandet mellan himmel och jord. Redovisas i plan och profil.

3. *Minnesrummet*
   Grundformerna som kännetecknar platsen. Innefattar bl.a. typer, grupperingar, landmärken som vi tar med oss som minnesintryck av platsen. Redovisas i kontur och symboler.

4. *Historierummet*
   En sammanställning av olika epokers tolkningar av platsen. Syftar till att synliggöra karaktärsdrag som tidigare kommit till uttryck och som kan ge en anvisning om genius loci. Redovisas i ord och bild, tavlor mm.

Delanalyserna bildar tillsammans en helhetsförståelse där syftet är att få en uppfattning om platsens genius loci. De ger en grund för placering, gruppering och utformning av nya byggnader och förändringar i landskapet. Ett gott exempel på användandet av den kvalitativa stedsanalysen finns i Miljøverndepartementets undersökning av Sykkylven[13].

Det upplevda rummet

Med intentionen att synliggöra kvalitativa värden och kommunicera människans upplevelse av platser, har arkitekten Arne Branzell, med utgångspunkt i lynchanalysen, utvecklat ett nonverbalt notationssystem. Med färger och symboler fångar detta notationssystem det upplevda rummet på ett lättfattligt vis i både plan och sektion. Rumsupplevelsen, som är den centrala upplevelsen i Branzells notationssystem, tecknas som »bubblor«, och Branzell härleder detta – poetiskt – till den fosterhinna som en gång omgav oss och menar att vi ständigt uppfattar en sfär av rumslighet runt om oss[14].

Branzell talar om olika »rum«: förväntans rum, nurummet och minnets rum, vilka alla är upplevelser av den faktiska rumsligheten, men vid olika tidpunkter[15]. En likhet finns här med stedsanalysens fyra rum; minnesrummen är till och med desamma.

Bild 1. Christian Norberg-Schulz tar den italienska staden Urbino som exempel på en plats där natur och arkitektur bildar en helhet. Staden är sprungen ur landskapet.

Bild 2. Fallingwater av Frank Lloyd Wright. Ett modernare exempel på god samstämmighet med platsen.

Slutnoter

1 Hans Ruin, *Kommentar till Heideggers Varat och tiden*, 2005, 46.

2 https://sv.wikipedia.org/wiki/Martin_Heidegger [hämtad 2022-02-17].

3 Christian Norberg-Schulz, *Stedskunst,* 1995, 15.

4 Christian Norberg-Schulz, 1995, 15.

5 Christian Norberg-Schulz, 1995, 23.

6 Martin Heidegger, *Building Dwelling Thinking*, 1971, §2.

7 Christian Norberg-Schulz, 1995, 91.

8 Christian Norberg-Schulz, *Genius loci: Towards a phenomenology in architecture,* 1979, 18.

9 Christian Norberg-Schulz, 1995

10 Christian Norberg-Schulz, 1979, 170.

11 Miljøverndepartementet, *Stedsanalyse: Innhold og gjennomføring*, 1993, 26.

12 Miljøverndepartementet, 1993, 28.

13 Miljøverndepartementet, *Stedsanalyse: Eksempel Sykklyven*, 1993.

14 Arne Branzell, *Något om ○ : Liten skissbok om det upplevda rummet*, 2007, 3.

15 Arne Branzell, 2007, 13.

Tillsammans med campingens ägare besökte jag Sävsjön den 8 februari. De visade vilka delar utvecklingsplanen ska omfatta och var de nya campingstugorna är tänkta att stå. I detta avsnitt redovisas min studie av platsen i ord och bild och med en kvalitativ stedsanalys över området.

Situation
Karaktär
Vägar
Byggnader
Analyser
Sekvenspromenad

3. Platsen Sävsjön

Platsen Sävsjön

Situation

I södra Värmland, strax utanför Segmon i Grums kommun, ligger Sävsjön. Utöver Segmon finner man i närområdet även Grums, Borgvik, Värmskog och Nysäter. Borgvik är en vacker gammal bruksort där det förr tillverkades järn.

Runt sjön går Sävsjöleden. Vandringen är 8,4 km lång och det finns två grillplatser med vindskydd och vid den ena finns en flotte som tar en över en del av sjön. Vandringsslingan innebär en stigning på 40 m och går delvis genom myrar.

Karaktär

Campingen ligger utmed sluttningen av en mindre höjd som sträcker sig ner mot vattnet. Vägen skär genom berget och delar på så vis av höjden från resten av åsen.

Vegetationen utgörs huvudsakligen av tallar, men här finns även björk, en och rönn. Gräs täcker större delen av marken och närmast vattnet, vid badplatsen, finns en anlagd sandstrand.

Vägar

Sävsjön ligger ca 1,5 km från E18, och från avfarten leder vägen rakt mot campingen, vilket gör det enkelt att hitta. Innan man anländer går vägen längs en bank precis intill vattnet, vilket ger en obehindrad vy över sjön.

Byggnader

I anslutning till den södra entrén ligger receptionsbyggnaden som de nuvarande ägarna har låtit bygga. Den har en tillhörande altan och fasaden är målad i svart. I backen som vetter mot sjön ligger fem röda campingstugor med svart plåttak, ett brunmålat hus som tidigare fungerade som reception, samt en vit barack där WC och dusch finns. Här finns också en äldre servicebyggnad.

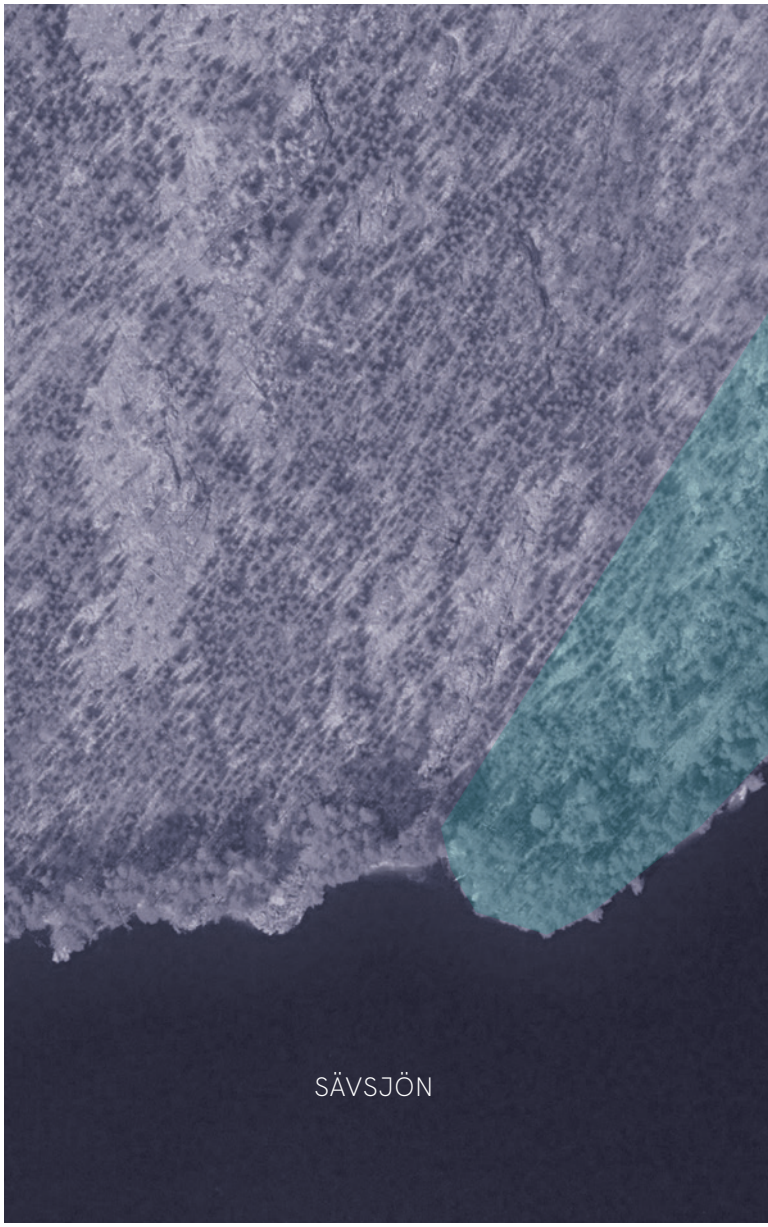

Flygfoto © Lantmäteriet (2022).

Analyser

På följande sidor redovisas de olika delanalyserna av den kvalitativa stedsanalysen. De behandlar ett »rum« i taget, först i skala 1:5000, sedan 1:2000. Minnesrummet redovisas endast i skala 1:2000 då jag ansåg att den delanalysen endast var relevant för själva campingområdet. I samband med historerummet redovisas också flygfoton över området idag.

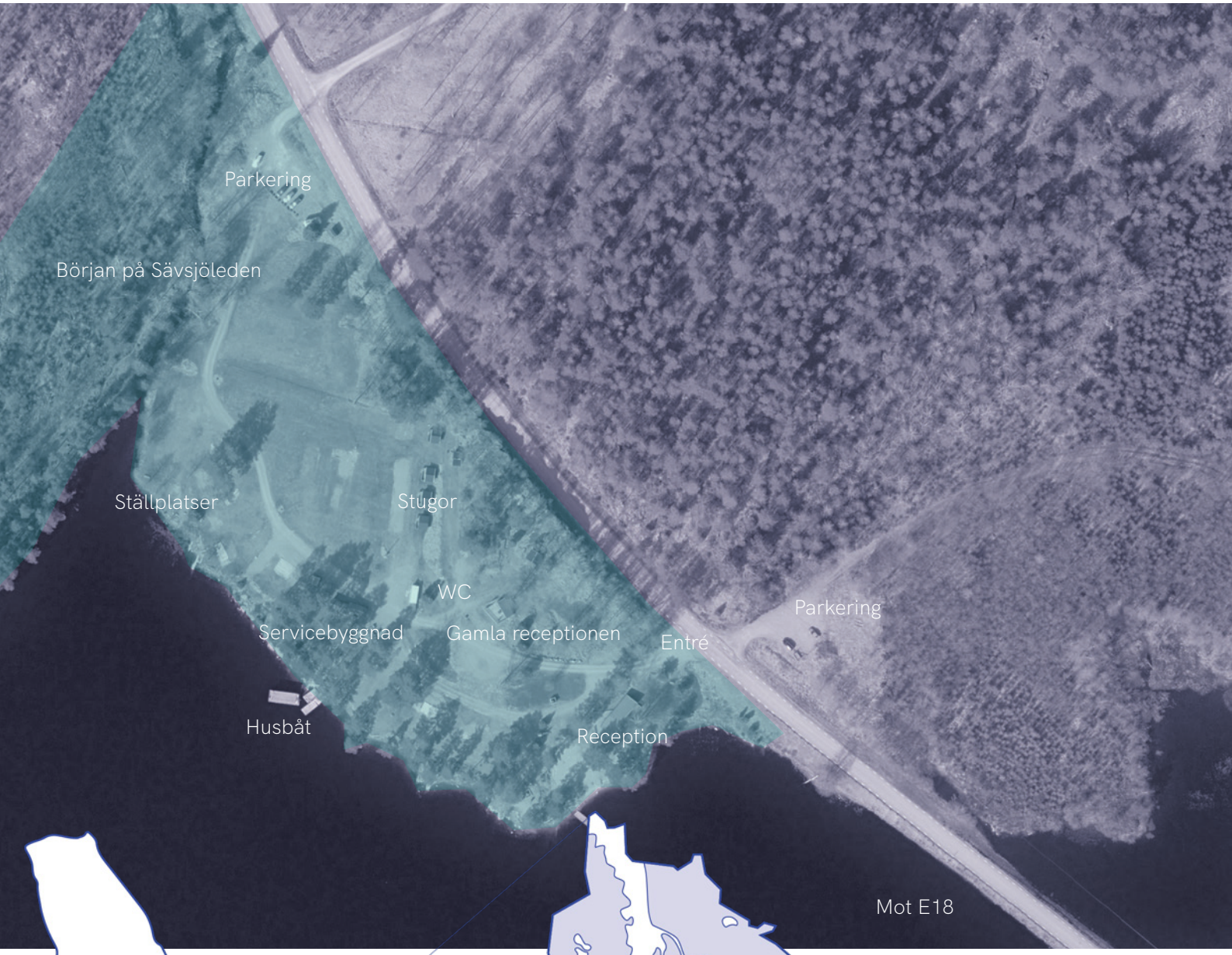
Parkering
Början på Sävsjöleden
Ställplatser
Stugor
WC
Servicebyggnad
Gamla receptionen
Entré
Parkering
Husbåt
Reception
Mot E18

VÄRMLAND
Värmskog
Borgvik
Sävsjön
Nysäter
Grums
Segmon
E18
E45
GRUMS KOMMUN
Skala 1:2000
0 10 50 100
Fastigheten

Orienteringsrummet

Terrängskuggning och flygfoto © Lantmäteriet (2022).

Sävsjöleden Målpunkt Område

0 100 200

Skala 1:5000

Orienteringsrummet

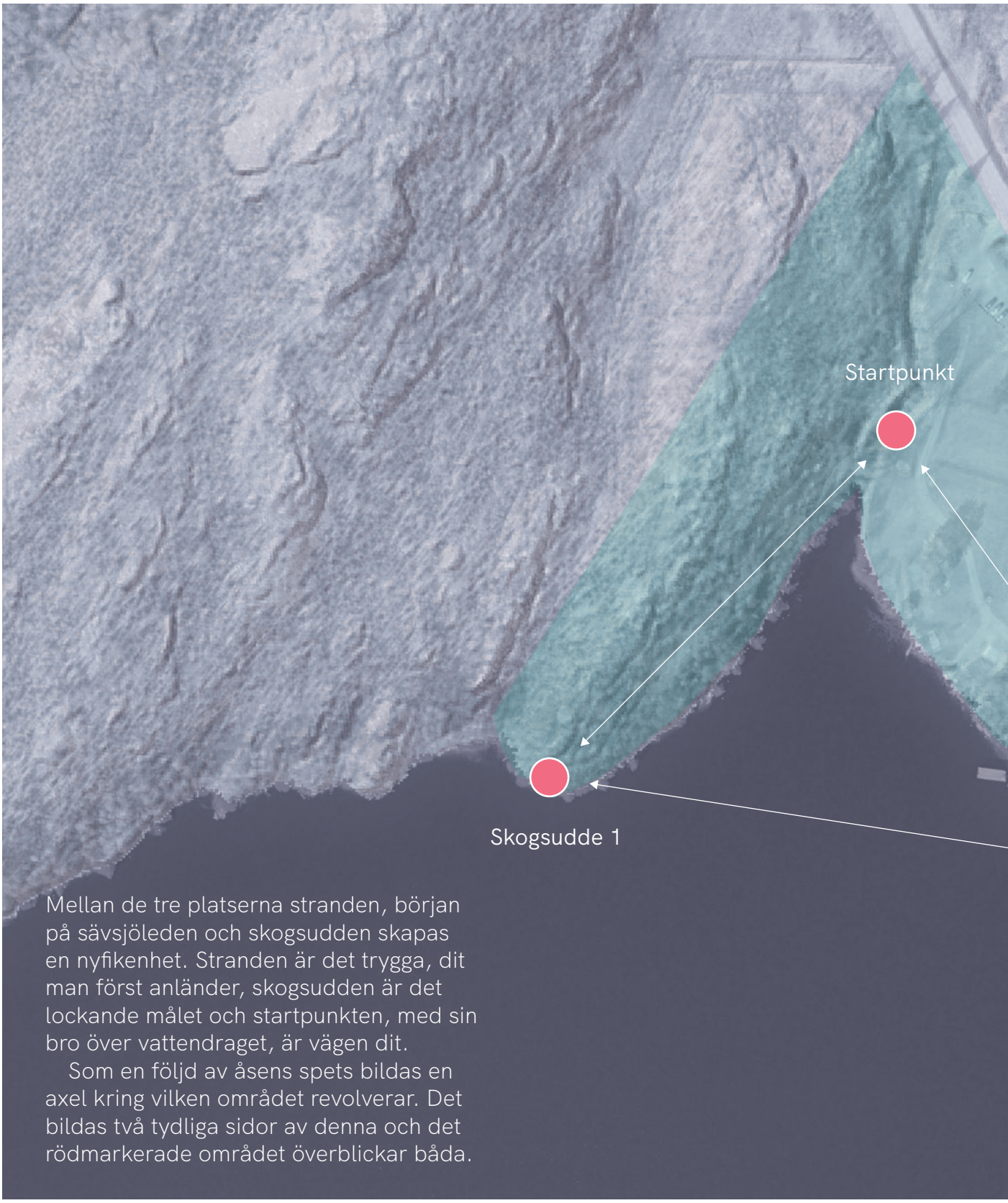

Mellan de tre platserna stranden, början på sävsjöleden och skogsudden skapas en nyfikenhet. Stranden är det trygga, dit man först anländer, skogsudden är det lockande målet och startpunkten, med sin bro över vattendraget, är vägen dit.

Som en följd av åsens spets bildas en axel kring vilken området revolverar. Det bildas två tydliga sidor av denna och det rödmarkerade området överblickar båda.

Terrängskuggning och flygfoto © Lantmäteriet (2022).

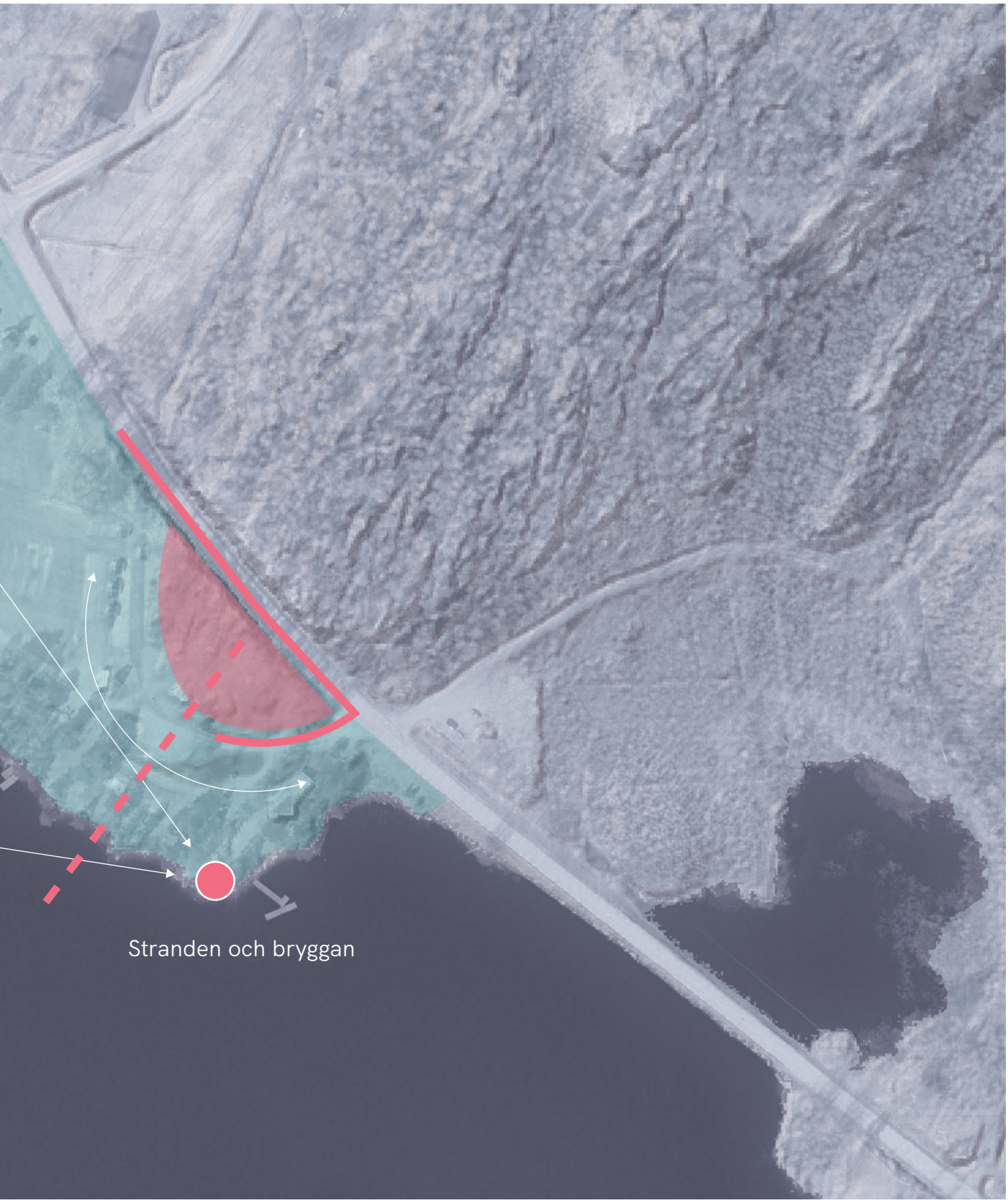

Axel Målpunkt Område + gräns

0 10 50 100

Skala 1:2000

Identifikationsrummet

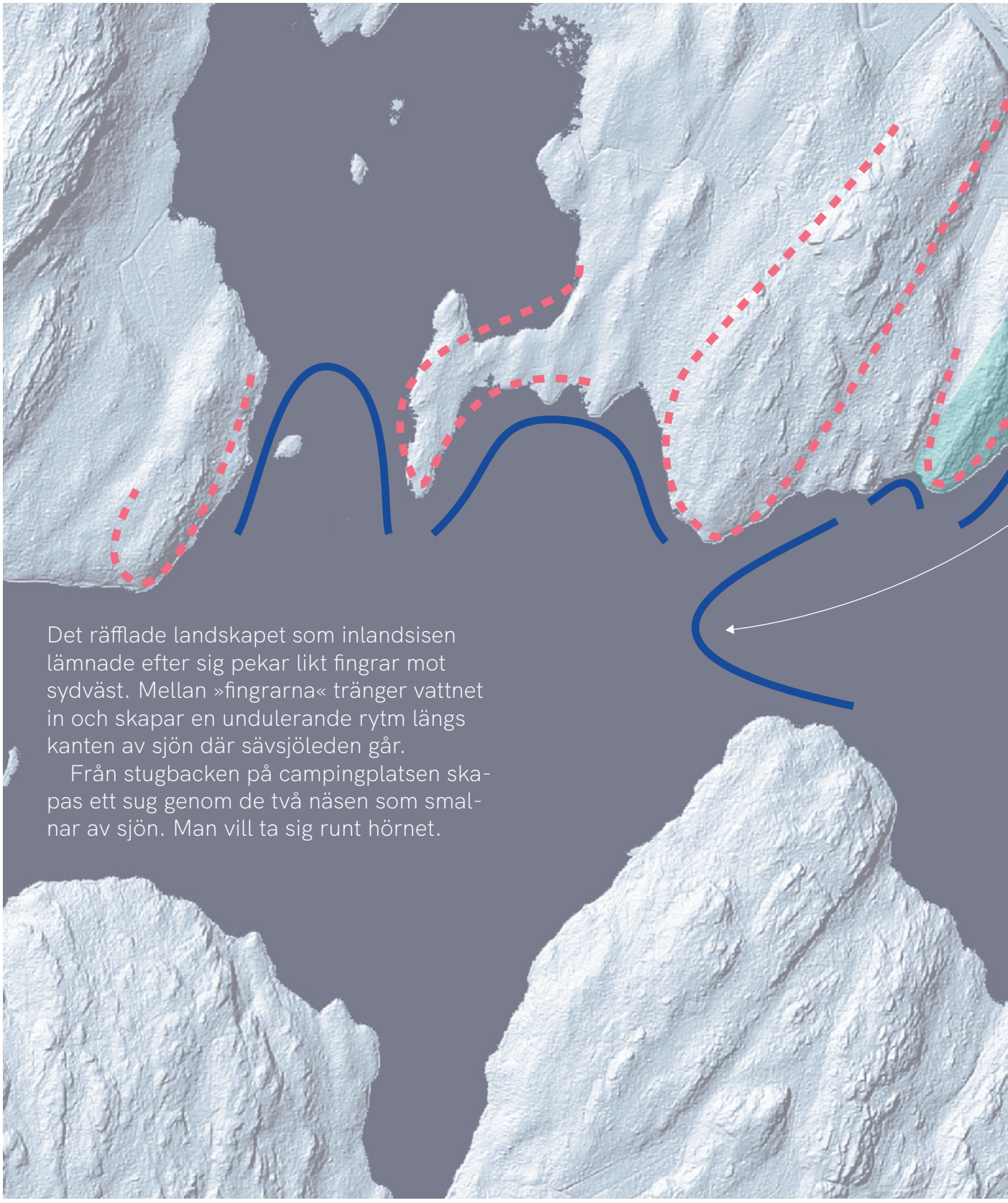

Det räfflade landskapet som inlandsisen lämnade efter sig pekar likt fingrar mot sydväst. Mellan »fingrarna« tränger vattnet in och skapar en undulerande rytm längs kanten av sjön där sävsjöleden går.

Från stugbacken på campingplatsen skapas ett sug genom de två näsen som smalnar av sjön. Man vill ta sig runt hörnet.

Terrängskuggning © Lantmäteriet (2022).

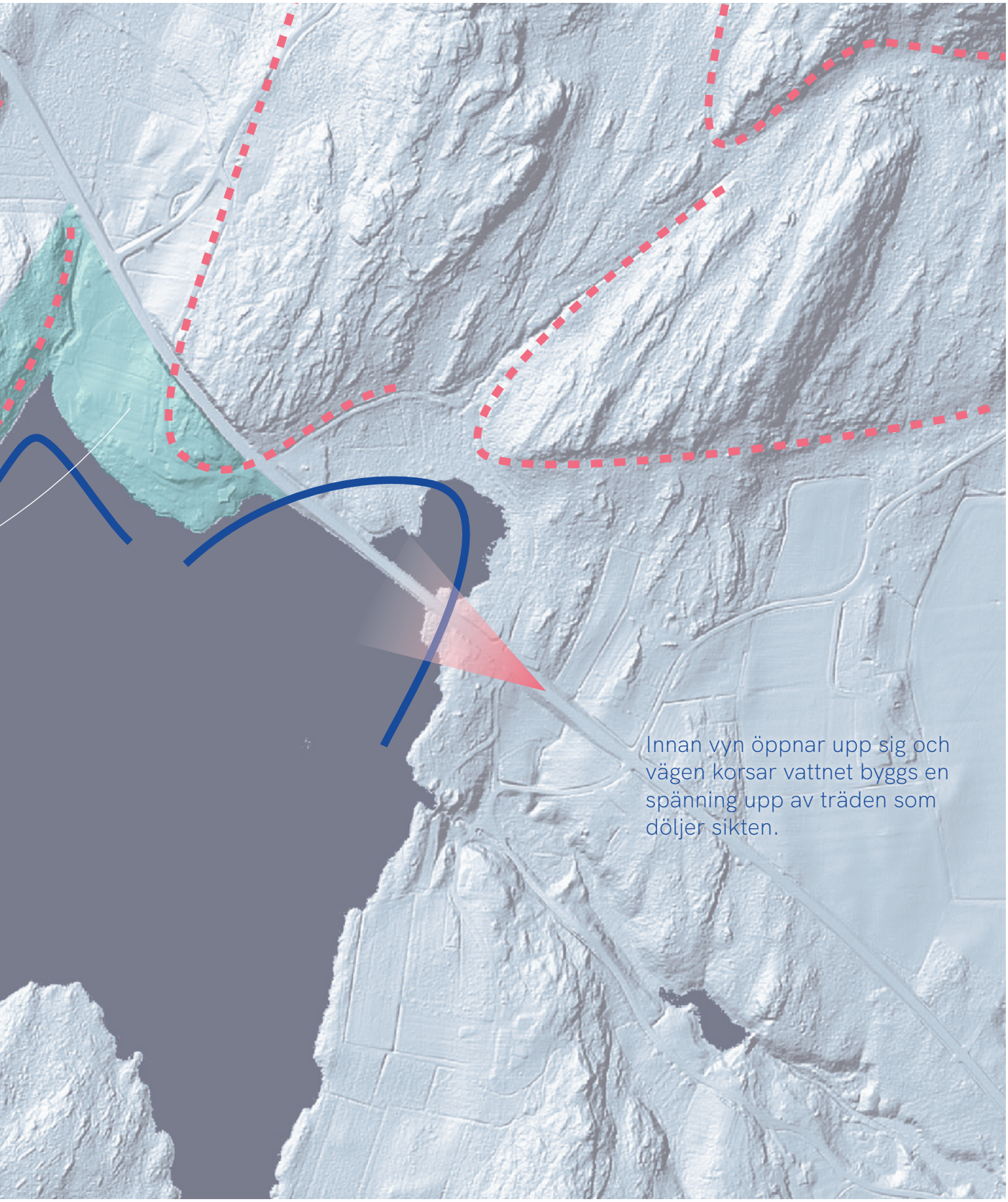

Öppning Vikar Åsar

0 100 200

Skala 1:5000

Identifikationsrummet, profiler

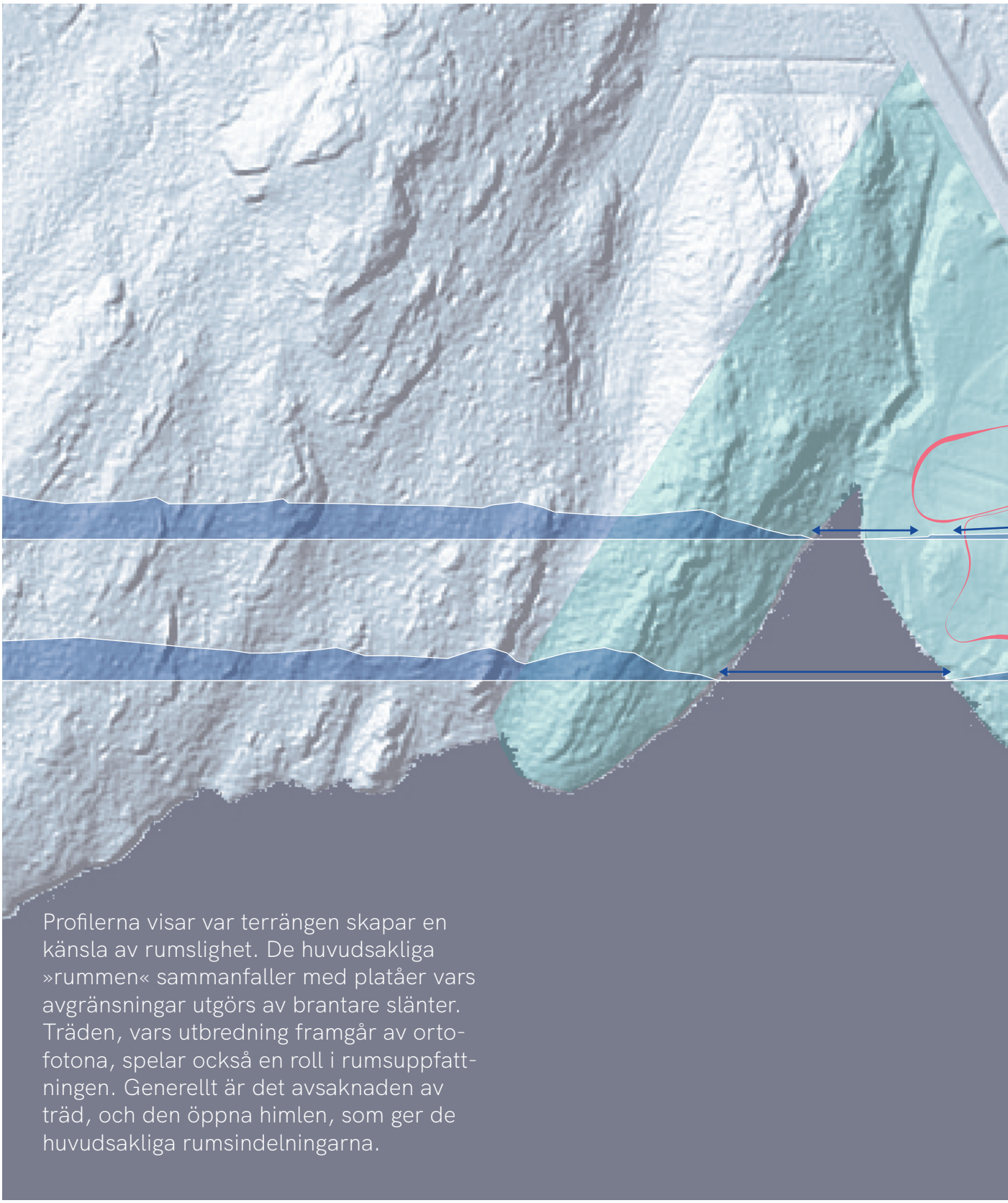

Profilerna visar var terrängen skapar en känsla av rumslighet. De huvudsakliga »rummen« sammanfaller med platåer vars avgränsningar utgörs av brantare slänter. Träden, vars utbredning framgår av ortofotona, spelar också en roll i rumsuppfattningen. Generellt är det avsaknaden av träd, och den öppna himlen, som ger de huvudsakliga rumsindelningarna.

Terrängskuggning © Lantmäteriet (2022).

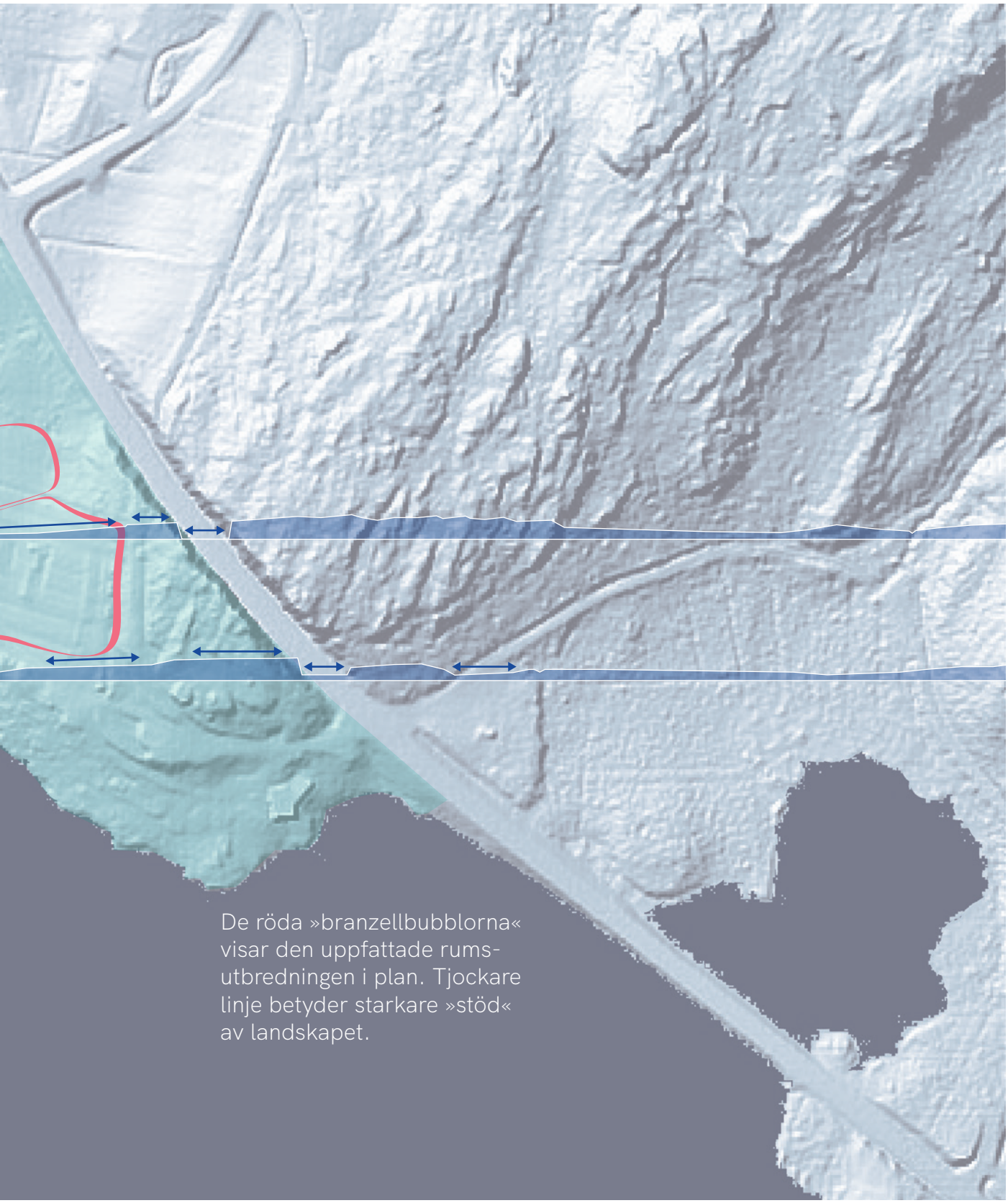

De röda »branzellbubblorna« visar den uppfattade rumsutbredningen i plan. Tjockare linje betyder starkare »stöd« av landskapet.

Rum i profil

Rum i plan

0 10 50 100

Skala 1:2000

Identifikationsrummet

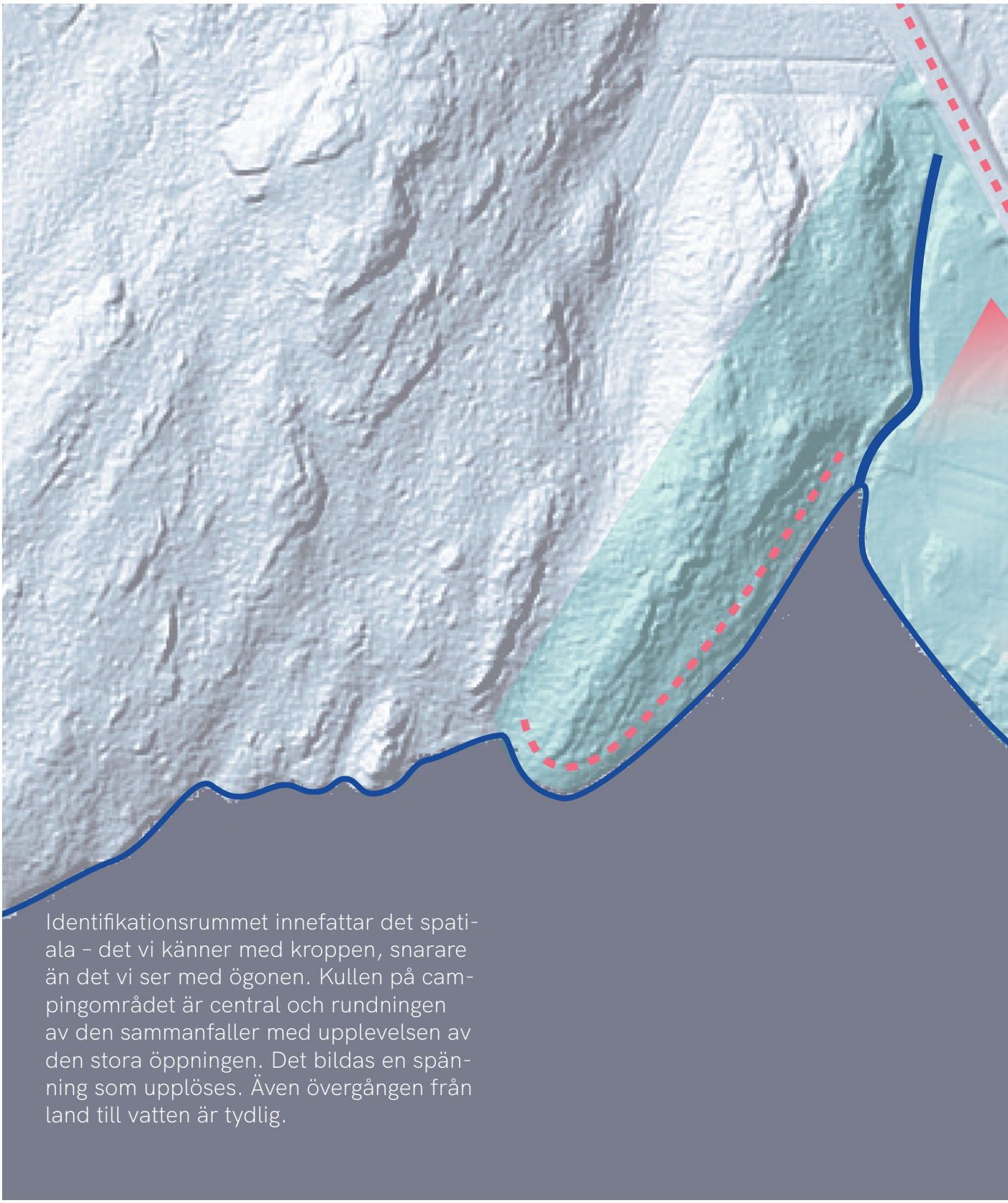

Identifikationsrummet innefattar det spatiala – det vi känner med kroppen, snarare än det vi ser med ögonen. Kullen på campingområdet är central och rundningen av den sammanfaller med upplevelsen av den stora öppningen. Det bildas en spänning som upplöses. Även övergången från land till vatten är tydlig.

Terrängskuggning © Lantmäteriet (2022).

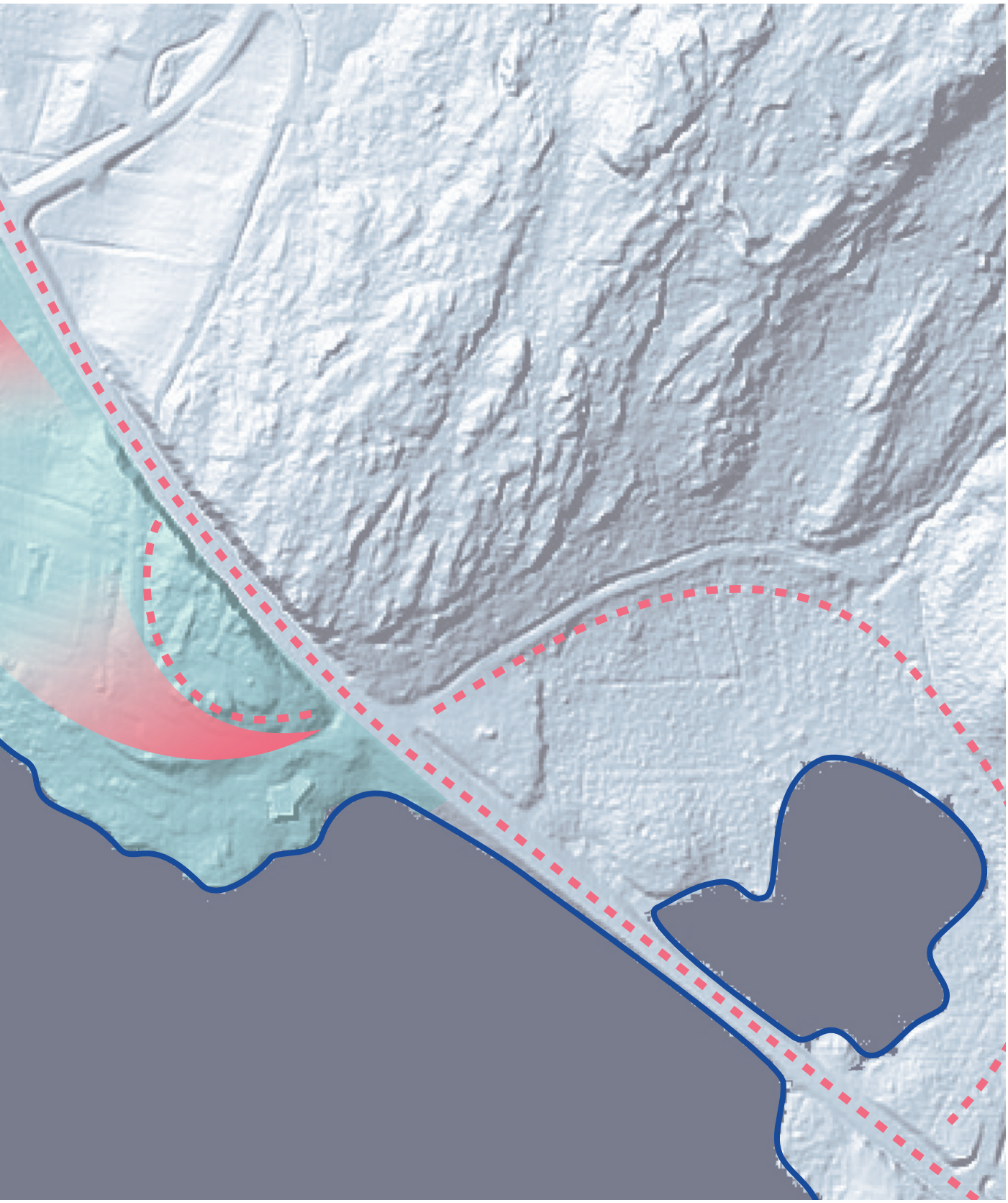
Öppning
Vattengräns
Jordgräns
0 10 50 100
Skala 1:2000

Minnesrummet

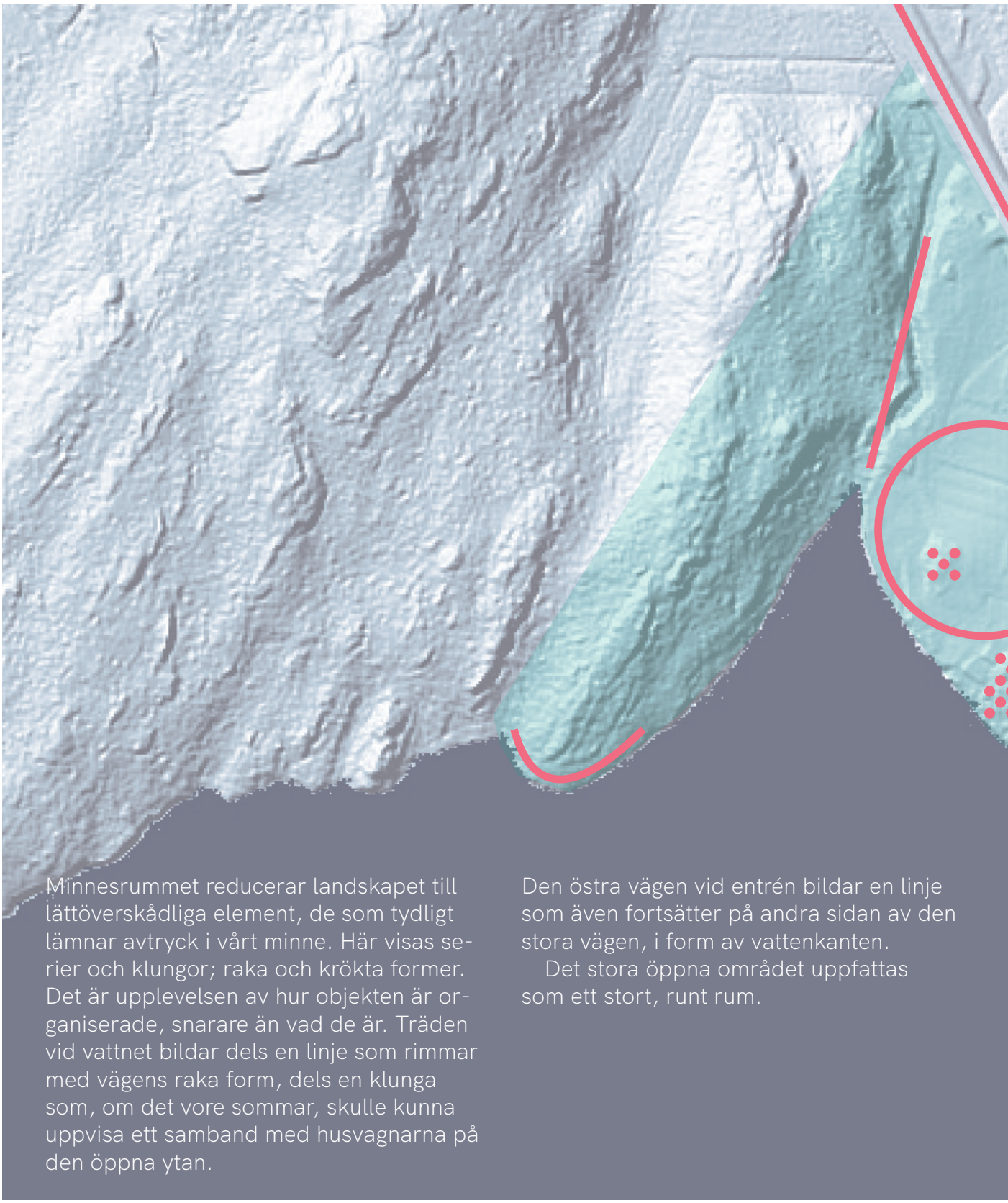

Minnesrummet reducerar landskapet till lättöverskådliga element, de som tydligt lämnar avtryck i vårt minne. Här visas serier och klungor; raka och krökta former. Det är upplevelsen av hur objekten är organiserade, snarare än vad de är. Träden vid vattnet bildar dels en linje som rimmar med vägens raka form, dels en klunga som, om det vore sommar, skulle kunna uppvisa ett samband med husvagnarna på den öppna ytan.

Den östra vägen vid entrén bildar en linje som även fortsätter på andra sidan av den stora vägen, i form av vattenkanten.

Det stora öppna området uppfattas som ett stort, runt rum.

Terrängskuggning © Lantmäteriet (2022).

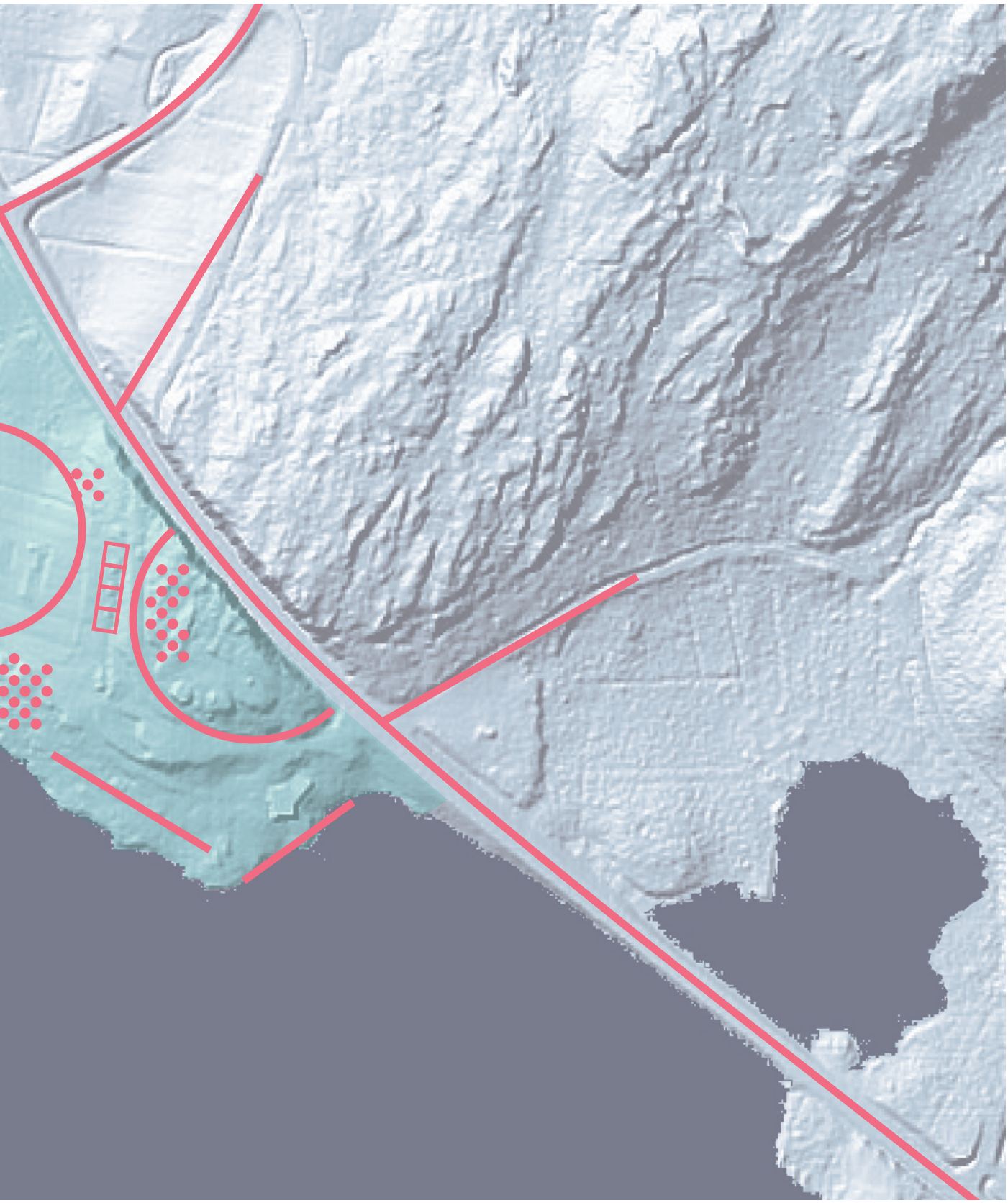
Serie
Klunga
Rakt
Krökt
0 10
50
100
Skala 1:2000

Historierummet

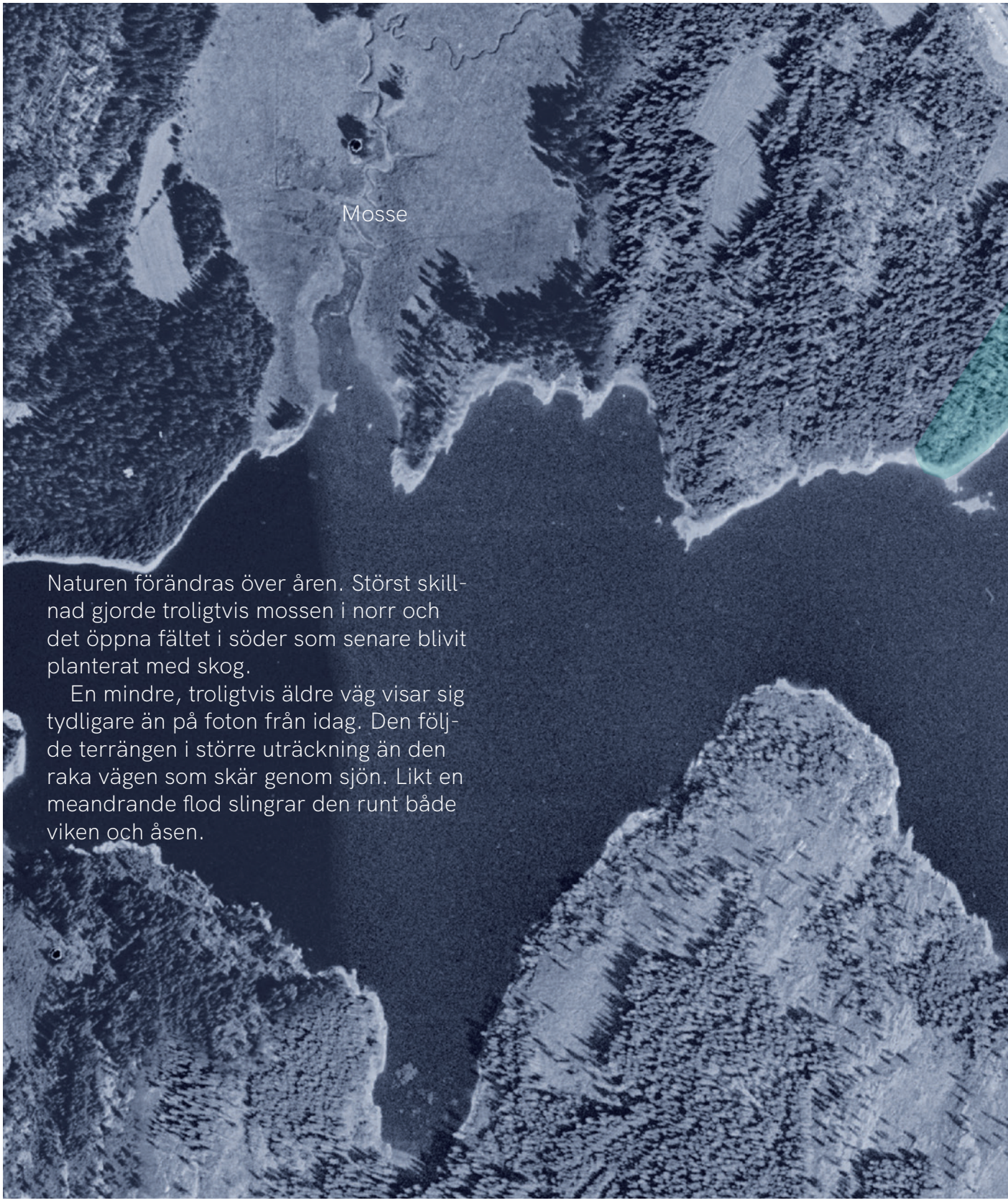

Naturen förändras över åren. Störst skillnad gjorde troligtvis mossen i norr och det öppna fältet i söder som senare blivit planterat med skog.

En mindre, troligtvis äldre väg visar sig tydligare än på foton från idag. Den följde terrängen i större uträckning än den raka vägen som skär genom sjön. Likt en meandrande flod slingrar den runt både viken och åsen.

Flygfoto ca 1960 © Lantmäteriet (2022).

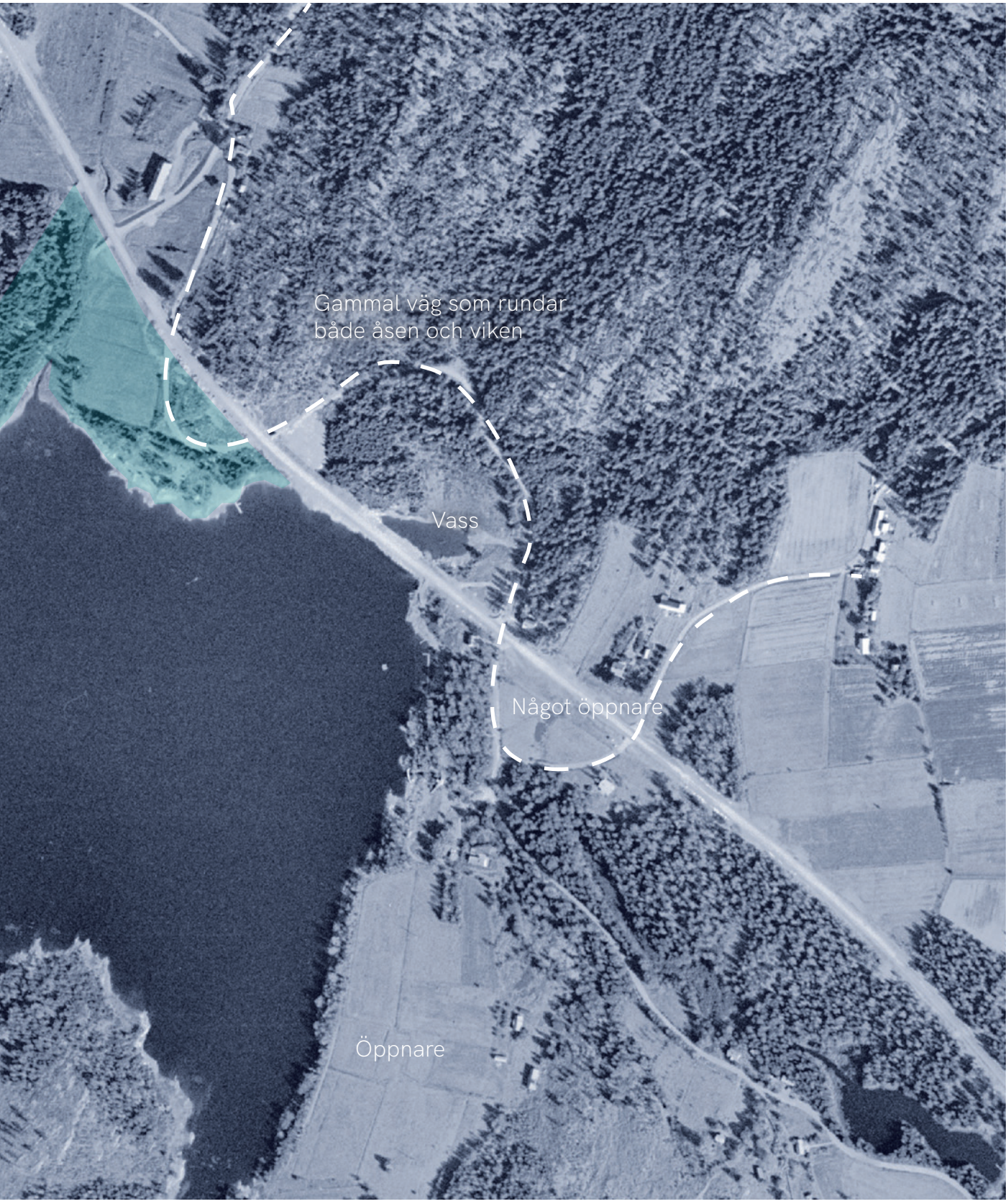

0 100 200 Skala 1:5000

Flygfoto idag

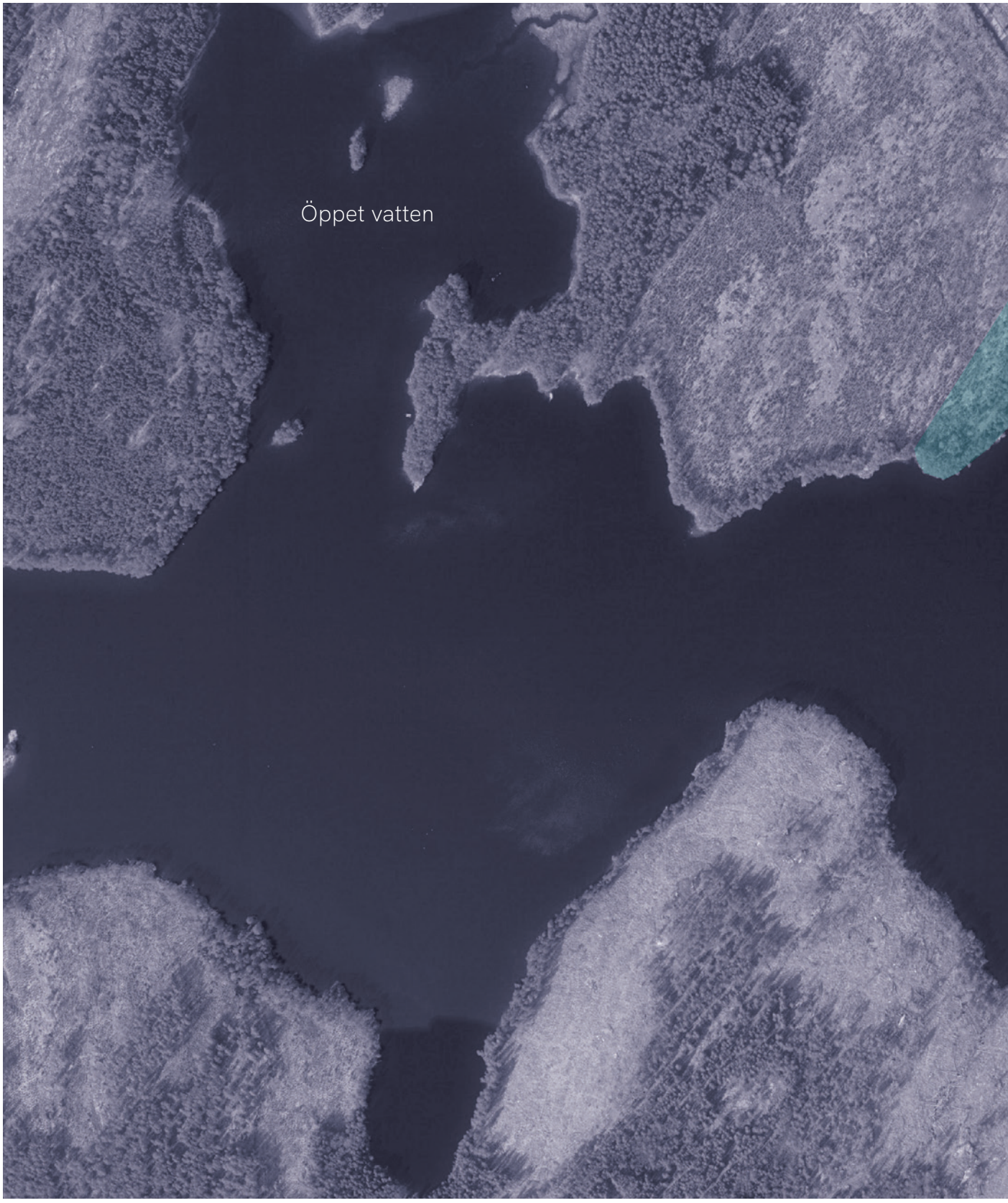

Flygfoto © Lantmäteriet (2022).

0 100 200 Skala 1:5000

Historierummet

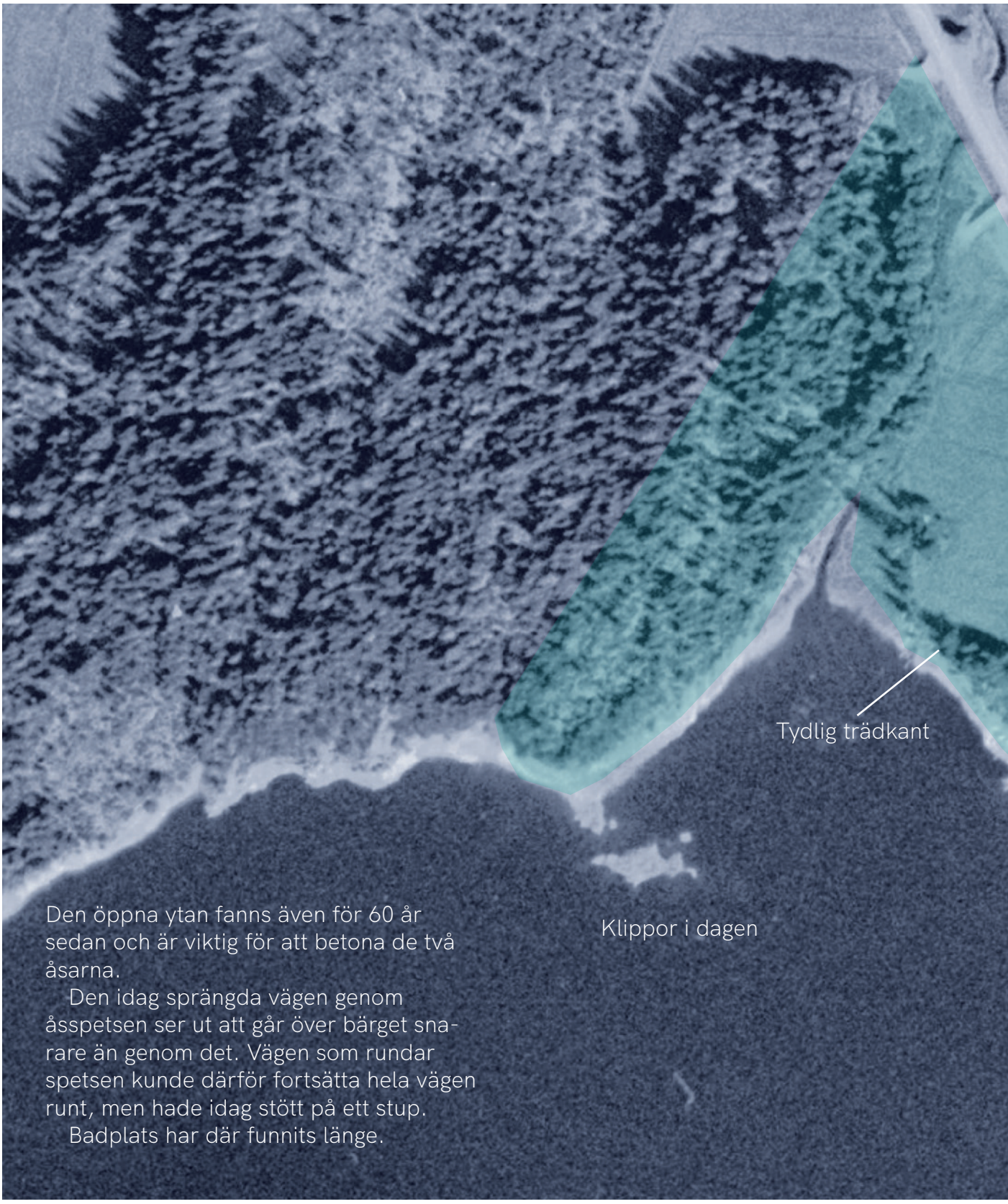

Den öppna ytan fanns även för 60 år sedan och är viktig för att betona de två åsarna.

Den idag sprängda vägen genom åsspetsen ser ut att går över bärget snarare än genom det. Vägen som rundar spetsen kunde därför fortsätta hela vägen runt, men hade idag stött på ett stup.

Badplats har där funnits länge.

Flygfoto ca 1960 © Lantmäteriet (2022).

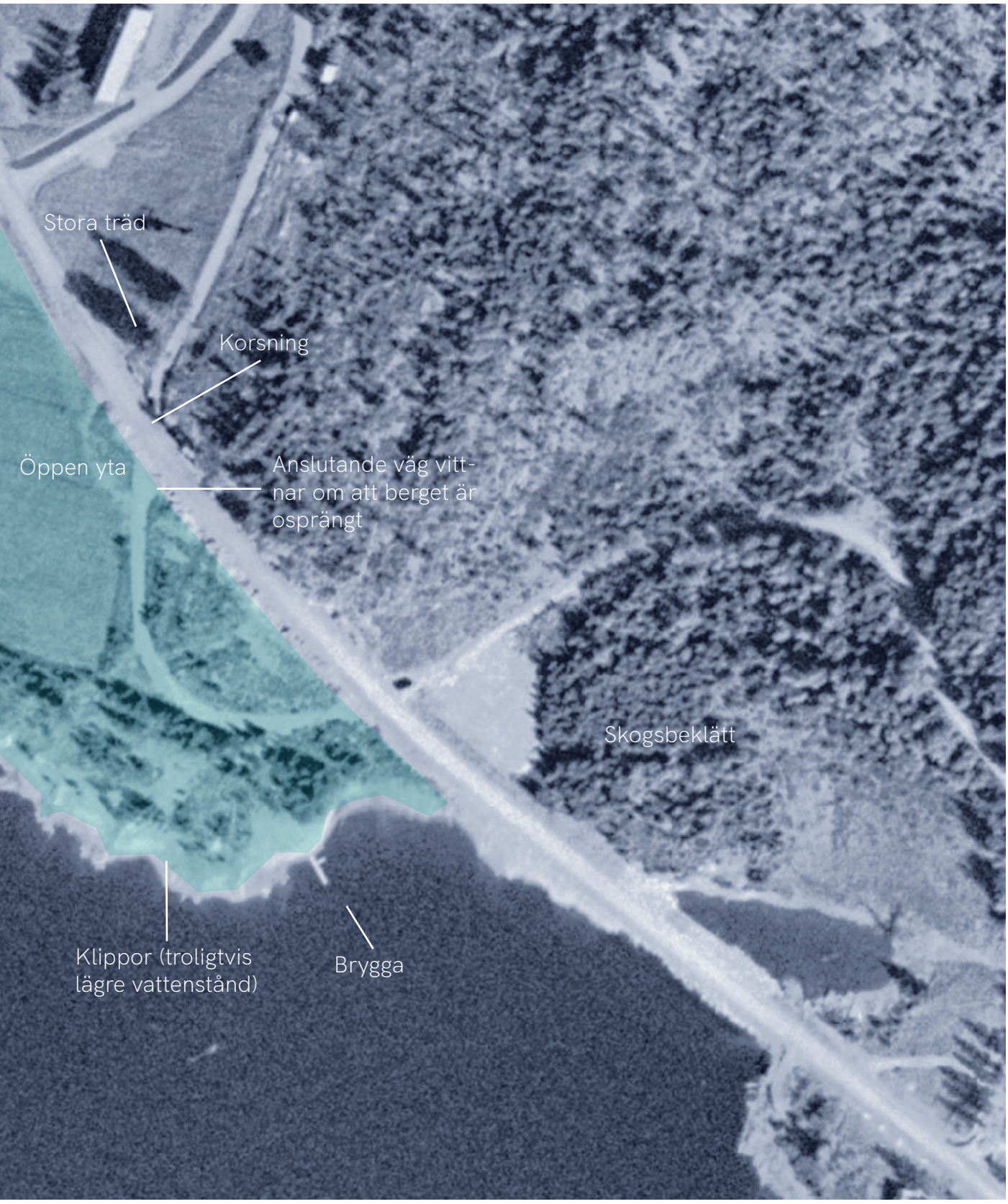

0 10 50 100

Skala 1:2000

Flygfoto idag

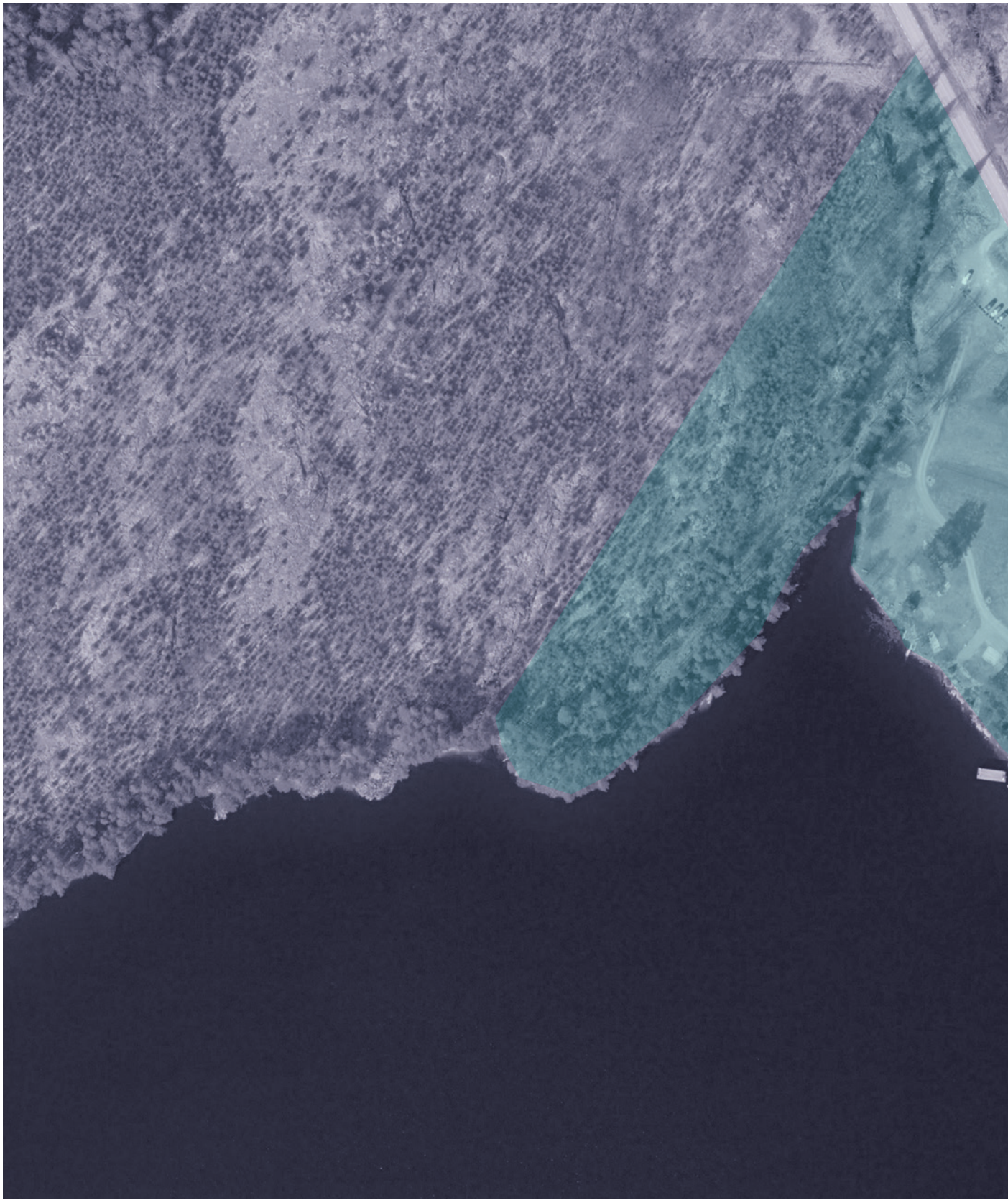

Flygfoto © Lantmäteriet (2022).

0 10 50 100

Skala 1:2000

Sekvenspromenad

1. Vägen mot campingen med den första vyn över Sävsjön.

2. Södra entrén. Receptionen med badplatsen i bakgrunden.

3. Vägen runt krönet.

4. Från höjden.

5. Ned över stugbacken.

6. Tältplats i dungen.

7. Upp mot stugbacken.

8. Möjlig plats för tältplatform.

9. Sävsjöleden med campingen i bakgrunden.

10. Sävsjöleden.

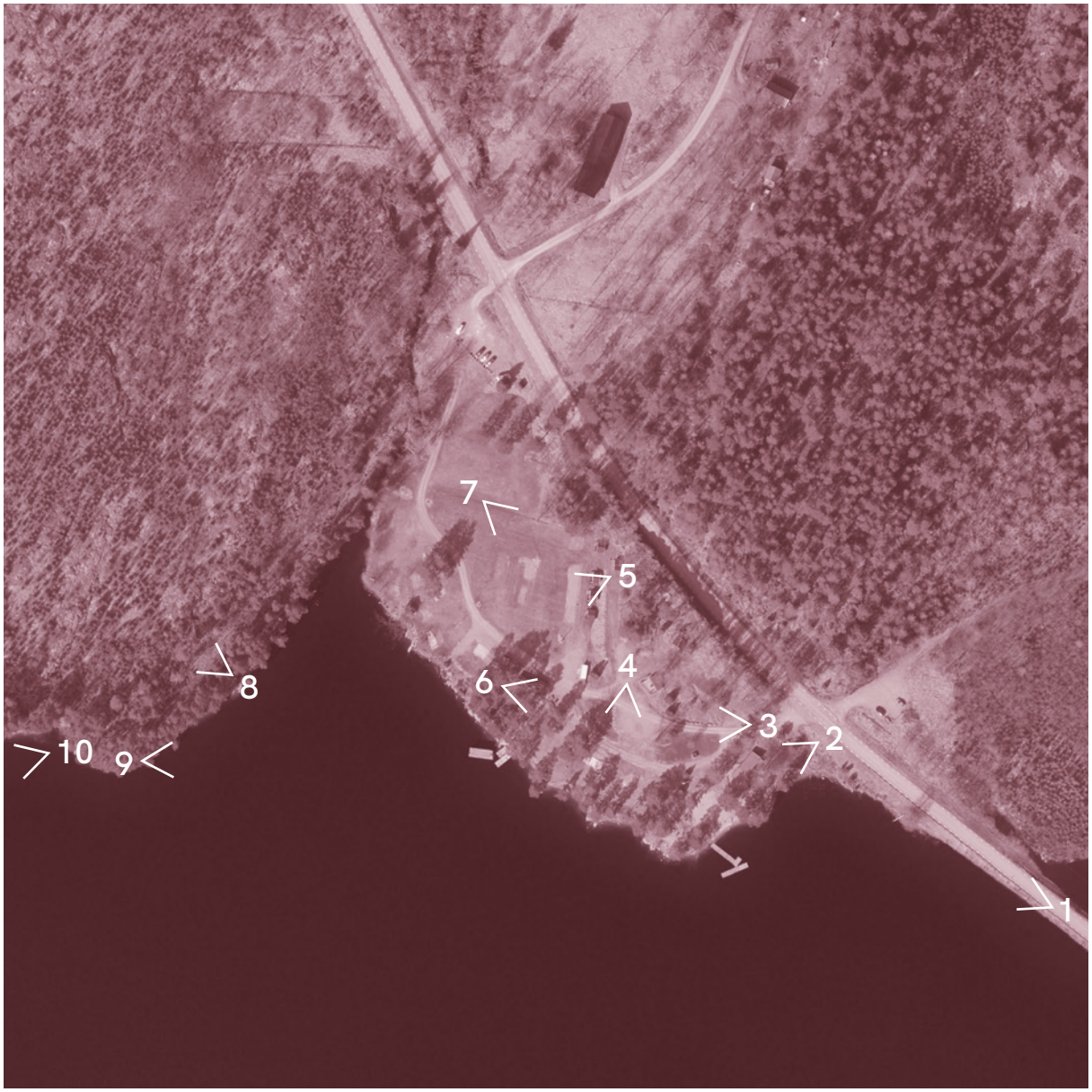

Vyer. Ortofoto © Lantmäteriet (2022).

Detta avsnitt handlar om mitt besök på Louisiana den 26 februari och de intryck och tankar jag fick där. Besöket var en fallstudie i hur arkitektur kan förhålla sig till landskapet. Både museum och park synliggör genius loci vilket gör Louisiana intressant som inspirationskälla för detta arbete.

Introduktion
Historia
Byggnader
Parken
Genius loci
Inför besöket
Intryck av platsen

4. Fallstudie Louisiana

Fallstudie Louisiana

I låga och subtila byggnader sträcker museet ut sig längs vägen ner mot havet. Landskapet är en lika viktig del som konsten.

Introduktion

Konstmuseet Louisiana i Humlebæk i Danmark är berömt världen över för sin unika arkitektur som samspelar med platsen. Hit kommer man inte bara för konsten, utan även för att uppleva själva museet. Syftet med besöket var att ge idéer till hur de kommande byggnaderna på campingen kan utformas och förhålla sig till det omgivande landskapet för att ge uttryck för genius loci.

Historia

Under 1950-talet anlitade grosshandlaren Knud W. Jensen arkitekterna Jørgen Bo och Vilhelm Wohlert för att rita ett modernt konstmuseum. Jensen hade köpt en herrgård på Själlands östkust och med idén om en låg paviljong i en park stipulerade han tre kriterier för arkitekterna gällande museets utförande. För det första var den gamla herrgården tvungen att bevaras, hur mycket museet än skulle expandera i framtiden; Jensen ville för det första att besökarna skulle välkomnas med en trygg känsla av det anspråkslösa 1800-tals-huset. För det andra skulle ett rum vetta mot den frodiga växtligheten kring den lilla sjön. I detta rum återfinns idag Giacomettis skulpturer. För det tredje ville Jensen att det skulle finnas ett kafé med en terass där man kunde blicka ut över Öresund med Sverige i fjärran.[1]

Byggnader

Bo och Wohlert fick i övrigt fria händer att formge museet. Vad Jensen från början föreställde sig skulle bli en fristående paviljong en bit bort från herrgården, blev efter arkitekternas förslag en utsträckt flygel som dockade an huvudbyggnaden. Stora glaspartier släppte in parken och skulpturerna i byggnaden och upplevelsen blev en konstpromenad i landskapet. Louisiana invigdes 1958 och mottogs mycket positivt[2].

Genom åren har nya byggnader tillkommit på platsen. 1966 och 1971 byggdes den första norra flygeln till med utställningssalar för temporära visningar. 1982 lät man uppföra en flygel i söder vilket ramade in parken från tre håll. 1991 kopplades den norra och södra flygeln ihop med en underjordisk gång, vilket möjliggjorde en promenad runt hela museet.[3]

Parken

Under de första åren var det trädgårdsarkitekten Agnete Petersen som ansvarade för utformningen av parken. Med känslig hand lyfte Petersen fram de befintliga karaktärsdagen på platsen, vilka idag inger en naturlig känsla av att alltid ha funnits där även om många landskapselement, såsom sjön, tog sin form först under 1800-talet.[4]

Efter Petersens första, grundläggande arbete, var det landskapsarkitekterna Edith och Ole Nørgaard som 1963 övertog ansvaret för utvecklingen av parken som fortsatte i samma anda[5].

Skulpturerna i parken samspelar ofta med landskapet, bl.a. George Trakas' »Self Passage« som längs smala gångar och trappor visar vägen längs slänten.

Genius loci

Jensen var mycket fascinerad av genius loci och i sin bok *Stedets ånd*[6] berättar han om sina många reseupplevelser där konst, arkitektur och landskap kommer samman i en helhet. Det var känslan i herrgården i Humlebæk som fångade Jensens intresse och som ledde till köpet av den 1954[7]. Under hela sin tid som verksamhetschef över Louisiana såg Jensen till att museets utveckling alltid skedde i harmoni med andan, så att delarna bildade en helhet, och helheten blev en säregen plats[8].

Inför besöket

Byggnaderna på Louisiana är kända för sitt inne-ute-förhållande och sina siktlinjer. Följande aspekter hade jag därför förberett mig att titta extra på inför besöket:

- Siktlinjer
- Rumsliga spänningar
- Förhållandet till havet
- Förhållandet ute–inne
- Jord och himmel (från stedsanalysen)

Intryck av platsen

Siktlinjer

Den norra flygeln sicksackar genom landskapet. Svängarna runt träden får det att kännas som att man går en promenad genom parken, även om alla träd inte är ursprungliga. De långa, glaskantade korridorerna leder blicken bortåt – mot ett krön, mot en skulptur, mot ett rum.

Vid entréns vy över parken blir Henry Moores skulptur »Reclining Figure«, med vattnet i bakgrunden, en fokuspunkt dit blicken dras. Innan man når restaurangen, och den storslagna vyn över Öresund, ges en sista siktlinje mot havet.

1. Herrgården
2. Korridor med utgångar åt båda hållen
3. Giacomettirummet
4. Sjön
5. Siktlinje mot havet
6. Restaurangen och terassen
7. Öresund
8. Henry Moore, »Reclining figure«
9. Rektangulära galleriet (första bilden)
10. George Trakas, »Self Passage«
11. Södra flygelns utsiktsrum

Södra flygelns utsiktsrum (11) skjuter ut över slänten med bokar och överblickar sundet.

Den långa korridoren (2) i norra flygeln sluttar svagt nedåt och lockar besökarna mot vattnet.

Spänning – upplösning

Vyn mot Moores skulptur och sundet är det första man ser av parken efter att ha trätt in i museet genom den gamla herrgården och en förväntansfull spänning inför vad platsen har att erbjuda byggs upp. Både den norra och södra flygeln upplöser denna spänning, men på olika sätt.

Sicksack-rörelsen hos den norra flygeln skapar återkommande spänningar och upplösningar som bygger upp den förväntan inför havet som den första vyn skapat. Detta är tätt knutet till de om varandra avlösande siktlinjerna. Upplösningen sker i restaurangen, men kanske ännu starkare på terassen utanför. Här byts gångarnas låga tak ut mot himlens enorma rymd, och det blå, i både havet och skyn, omger en från alla håll; här har man tagit sig förbi den branta sluttningen och de träd som kantar den, och man har lämnat den jorddominerade delen bakom sig.

I den södra flygeln ligger spänningen i den avskildhet från parken som de fönsterlösa väggarna skapar, och upplösningen infinner sig i det sista rummet med panoramafönstret över sundet.

Två stenbelagda gångar leder till den stora gräsmattan nedanför slänten. En solfjäderform avslutar dessa vilket ytterligare förstärker den öppna rymd man träder in i.

Övergångar

Det är ibland svårt att veta om man befinner sig ute eller inne. Till stor del rör det sig om att byggnaderna rör sig, nästan kryper, utmed landskapet, men också om att fönstren går ända ner till marken, så att inte bara ögonen kan titta ut, utan hela kroppen. De fasta, vitmålade tegelväggarna bildar en trygg fond åt ena hållet och åt det andra ger glasväggarna ett panorama över parken.

Glaset fungerar som membran: med tegelväggens och takets hjälp kan man filtrera intrycken från landskapet – allt kommer inte på en gång. Dörrar längs vägen gör det möjligt att både komma in och smita ut.

Golvet är belagt med mörkt tegel som ger en grundad känsla, likt jord. Även om glasväggarna markerar det formella slutet på rummen, fortsätter teglet en bit utanför och suddar ut gränsen mellan parken och byggnaden.

Träd

På ett liknande sätt ger också träden denna trygghet; under deras kronor kan man tryggt stå och blicka ut. Träd kan både ge ett rumsligt tak över låga hus, men också »ta ner« höjden på höga byggnader, så att den rumsliga känslan inte rusar uppåt alltför snabbt. Träden, tror jag, länkar samman jord-himmel-karaktärerna som Heidegger och Norberg-Schulz nämner.

Liknelse

Formen på Louisiana för tankarna till en famn. Den norra och södra flygeln, sträcker sig likt två armar ut mot sundet och möter havet. Besökarna färdas längs dessa armar som vid händerna visar vattnet och himlen, Ven och Skåne. Den vänstra är en öppen handflata – platt och himmelsdominerad. Den högra är ett pekande finger – i södra flygelns sista rum riktas blicken mot Ven.

Slutnoter

1 Michael Brawne, *Jørgen Bo, Vilhelm Wohlert: Louisiana Museum, Humlebæk*; 1997, 6–7.

2 Michael Brawne, 1997, 8.

3 Louisiana, »Arkitektur & historie«, u.å., https://louisiana.dk/museet/arkitektur-og-historie/ [hämtad 2022-02-14].

4 Michael Sheridan, *Louisiana: Architecture and Landscape*, 2017, 10.

5 Michael Sheridan, 2017, 10.

6 Knud W. Jensen, *Stedets ånd*, 1994.

7 Michael Sheridan, 2017, 8.

8 Michael Sheridan, 2017, 9.

I denna sista del sammanfattas de insikter som gjorts under föregående delar. Dessa blir till det koncept som kommer ligga till grund för det fortsatta gestaltningsarbetet. Slutligen avslutas arbetet med en reflektion kring analyserna och att arbeta med genius loci.

Slutsatser från arbetet
Koncept
Reflektion
Epilog

5. Koncept & reflektion

Koncept & reflektion

Slutsatser från arbetet

Del 1. Naturturism

Det finns en stark längtan bland naturturister till äkta och genuina upplevelser i svensk natur. Det är därför av stor vikt att campingen vid Sävsjön inte ger ett alltför exploaterat intryck på platsen, utan, i de bästa av världar, känns helt naturligt *sprungen ur* landskapet.

Parallellt med denna längtan om en genuin naturupplevelse blir det allt vanligare att turister önskar likartade bekvämligheter som hemma; »soft adventure« innebär en förvisso en närhet till naturen, men kanske utan att gå så långt som en exkursion med tält och stormkök. Campingens ägare kan bekräfta denna trend och det är bl.a. den som ligger till grund för deras planer på nya stugor. Dessutom skulle dessa hålla en högre standard än de nuvarande, vilket gör det möjligt att ta lite mer betalt.

Den föredragna informationskanalen är rekommendation av vänner och ett gott renommé kan därför vara viktigt för att sticka ut och locka besökare. Sävsjöns genius är det skogs- och sjönära läget och det är A och O att man jobbar *med* och på alla plan understödjer denna för att skapa ett så gott anseende som möjligt.

Del 3. Platsen Sävsjön

Av de kvalitativa stedsanalyserna fördjupades min förståelse av platsens landskapsformer.

Det är av stor vikt att den öppna ytan, som funnits i många år, bevaras. Den kontrasterar och differentierar de två åsarna så att de upplevs som två landskapselement, och det skapas en »glänta« där själva campingen existerar. Gläntan är naturligtvis inte en nödvändighet för campingplatserna, som också hade var härliga under trädens kronor. I och med vyn över sjön är den fria sikten dock ett viktigt karaktärsdrag som gärna bör betonas så mycket som möjligt. De nya campingstugorna bör därför, i största möjliga mån, ta vara på denna vackra vy, och med stora fönster rikta sig mot den. Då skulle naturen »komma in« i stugorna.

Spetsen på åsen bildar en centralaxel genom området. Rörelseriktningen över campingområdet korsar denna och en spänningsladdad fram- och baksida uppstår som följd. Sjöutsikten från stugbacken upplöser spänningen och den kan vara värdefull att förstärka med plantering av fler träd mot receptionen.

En serie spänningar återfinns även i den större landskapsbilden av de uddar som sträcker sig ut i vattnet längs sävsjöleden. Man tar sikte på dem, en efter en, och första udden lockar redan på campingområdet.

Del 4. Fallstudie Louisiana

Studiebesöket på Louisiana gav en djupare förståelse av genius loci och hur väl arkitekterna jobbat *med* platsen i skapandet av museet.

Vyn från stugbacken bildar tillsammans med den första vyn över sjön från vägbanken en spänning-upplösnings-sekvens som inte är alltför olik den som jag kunde observera på Louisiana. Med inspiration från museets entré skulle även stugorna kunna utformas med ingången vänd från vattnet, så att utsikten avslöjar sig ytterligare en gång när man träder in i byggnaden. Att medvetet gömma och avslöja kan skapa en nyfikenhet hos besökarna. Viktigt att notera är värdet av talldungen mot vattnet, som både skapar spänningen inn-

an sjöutsikten avslöjas, men också ramar in sjövyn – fokuserar den och förstärker »suget« som skapas av att sjön fortsätter bakom första udden.

»Branzellbubblorna« visar min uppfattning av rumsutbredningen inom den öppna ytan. De två rumsligheterna stöttas av två »trädväggar« och delas av den utskjutande dungen, vilket innebär att de inte upplevs som ett enda stort »rum«.

Koncept

Den öppna ytan är mycket viktig för att behålla himmelskaraktären som både förstärker vyn över Sävsjön och upplöser spänningen som landskapet skapar. Sjöutsikten är det centrala för platsen och att jobba med den, genom medvetet döljande och avslöjande, blir konceptet för det fortsatta gestaltningsarbetet. Jag vill likna det vid vattnets rytmiska svängande i en meandrande flod för att påminna om åsarna som skjuter upp ur landskapet men också vägen som visade sig i det äldre flygfotot.

Den stora »svängen« på denna flod är den runt åsspetsen på campingområdet, som bildar en axel med två sidor. Placeringen av det framtida servicehuset bör ta hänsyn till detta, och om den hamnar på »framsidan« eller »baksidan« kan spela en stor roll för orienteringen i området.

Bild 3. Meander © Rob Oo (2015).

Reflektion

Analysmetoden

Vagsteins och Norberg-Schulz' intention med den kvalitativa stedsanalysen var att ge ett verktyg för arkitekter och planerare att fördjupa sin kunskap om landskapets karaktär. En grundlig förståelse av platser, menar Norberg-Schulz, kan göra oss till mer aktiva, kreativa medskapare i den värld vi bor i[1].

Efter att ha använd mig av den kvalitativa stedsanalysen i det här arbetet upplever jag att analysens olika »rum« har gett ett slags ramverk där min platsförståelse har kunnat fördjupas. Man bör dock fråga sig om den direkta platsupplevelsen, där betraktaren är närvarande i landskapet och kroppsligen upplever det, som Vagstein och Norberg-Schulz också vill synliggöra med sin metod, är mer »sanningsenlig« än vår tänkta, intellektuella föreställning om platser, eller om de är två aspekter som båda bör tas på lika stort allvar.

Av den kvalitativa stedsanalysesns fyra rum beskriver orienteringsrummet och identifikationsrummet vår upplevelse *på* platsen, medan minnesrummet och historierummet snarare beskriver upplevelsen *av* platsen – den förra personligen och den senare som en kollektiv uppfattning över tid. Under mitt analysarbete ställde jag mig frågande till hur minnesrummets abstraherande bild av platsen faktiskt relaterade till mitt egna minne av Sävsjön; jag vill ändå tro att min minnesbild innehåller betydligt mer än bara runda och raka former, serier och klungor.

Kanske kan detta minnesrum vidareutvecklas eller kompletteras med ytterligare ett rum – ett rum som kanske kan kallas *intellektrummet*? Detta rum skulle kunna beskriva den mer teoretiska förståelsen av platser, såsom vi föreställer oss dem frikopplade från den fysiska upplevelsen. Minnesrummet syftar ju till att ge en bild av sinnesintrycken när vi inte längre är närvarande på platsen, och intellektrummet skulle då kunna ge en bild av den kunskap vi förvärvar vid sidan om vår upplevelse, genom exempelvis kartografiska studier och intervjuer.

Det femte rummet skulle också kunna medvetandegöra både skillnader och likheter mellan det fysiskt upplevda och det teoretiskt uttänkta. Det kan leda till en växelverkan mellan de två synsätten genom att påminna om att båda bidrar till att öka vår förståelse av platser.

Det bör också nämnas att den kvalitativa stedsanalysen endast är en av flera analysmetoder som syftar till att förstå karaktären av en plats. Andra metoder är t.ex. Framptons *critical regionalism*, som uppstod som en motreaktion till den internationella stilen, och Diedrich' och Lees *travelling intersect*, som hämtat inspiration från vetenskapsmannen och utforskaren Alexander von Humboldts poetiska inställning till naturvetenskap. Vad som gjorde mig intresserad av just den kvalitativa stedsanalysen var kopplingen till begreppet genius loci, som jag hört lite om under min utbildning och som jag gärna ville lära mig mer om.

Synsätt

Det finns som bekant en fara med ett alltför ensartat användande av planprojektionen vid analys och gestaltning: planestetik – som inte tar hänsyn till den faktiska platsupplevelsen i tillräckligt stor utsträckning. Jag var därför noggrann med

1 Christian Norberg-Schulz, *Genius loci: Towards a phenomenology in architecture*, 1979, 202.

att alltid försöka minnas min upplevelse av platsen, så att jag inte började se sådant som egentligen inte upplevs på platsen. Även om planprojektionen, och ett eventuellt intellektrum i den kvalitativa stedsanalysen, fördjupar vår platsförståelse, tror jag att det är den fysiska upplevelsen, den som sker *i* landskapet, vi huvudsakligen bör ha i åtanke när vi gestaltar.

Det personliga

Det förefaller mig ligga ett stort värde i att platser har en tydlig, egen karaktär, urskiljbar från plats till plats. Ett alltför rationellt tänkande i vår planeringsprocess har länge varit, och är fortfarande, det förhärskande förhållningssättet, vilket har lett till standardlösningar med syftet att kunna appliceras överallt – standardlösningar som i värsta fall helt kan beröva det säregna i en plats. Krökta vägar rätas ut och kuperade terränger jämnas till. Kritiken mot detta har funnits i många år, men behöver fortsatt lyftas fram för att en förändring ska ske.

Mycket av det som byggs idag saknar helt någon form av lyhördhet inför platsen och omgivningarna, och det är sällan vi stöter på så fulländad arkitektur som i fallet för Louisiana. Ofta ses de naturliga förutsättningarna som ett hinder, som t.ex. på Kartberget i Karlstad, där vacker tallskog höggs ner och den kuperade marken sprängdes fullständigt jämn inför bygget av nya hus. Här står idag ett antal intetsägande byggnader, utplacerade enligt ett rutnät lika generiskt som i det 3D-program de först tog form.

Epilog

Kasper Nefer Olsen talade i *Idealet om verden* om en fattig värld – en värld där vi idag inte lider brist på ting utan sätt att förhålla oss till tingen. Att tänka genius loci och söka efter platsens ande är ett förhållningssätt till vår omvärld som jag tror kan resultera i en genuinare och rikare arkitektur. Jag hoppas med mitt arbete kunna göra Sävsjön till just det – en plats för en rikare campingupplevelse.

Bild 4. Borgviks Sjöväg © Roger Borgelid (2021).

Referenslista

Litteratur

Branzell, Arne, *Något om ○ : Liten skissbok om det upplevda rummet* (3:e utg, Göteborg: Chalmers, 2007), ISBN 91-7197-165-3, tillgänglig som film: https://www.youtube.com/watch?v=FnurVMBRlgw

Brawne, Michael, *Jørgen Bo, Vilhelm Wohlert: Louisiana Museum, Humlebæk* (2:a utg, Tübingen/Berlin: Ernst Wasmuth Verlag, 1997).

Dahlin, Dorte; Møller, Mogens & Nefer Olsen, Kasper, *MoDi MunDi: Mogens Møller og Dorte Dahlin* (u.o.: Bornholms Kunstmuseum & Vestsjællands Kunstmuseum, 1998), ISBN 87-89119-22-3.

Fors, Sanna; Flygt, Linda & Wall-Reinius, Sandra, *Svensk naturturism för den internationella marknaden: En studie baserad på en expertgrupp*, R 2010:26 (Östersund: ETOUR, 2010).

Heidegger, Martin, *Building Dwelling Thinking* (New York: Harper Colophon Books, 1971), tillgänglig: http://faculty.arch.utah.edu/miller/4270heidegger.pdf.

Ipsos, *Flash Eurobarometer 499: Attitudes of Europeans towards tourism – October 2021* (Paris: Ipsos European Public Affairs, 2021).

Jensen, Knud W., *Stedets ånd* (Köpenhamn: Gyldendal, 1994), ISBN 9788700197961.

Louisiana, »Arkitektur & historie«, u.å., https://louisiana.dk/museet/arkitektur-og-historie/ [2022-02-14].

Miljøverndepartementet, *Stedsanalyse: Eksempel Sykklyven* (Oslo: Miljøverdepartementet, 1993), ISBN 82-7243-952-2.

Miljøverdepartementet, *Stedsanalyse: Innhold og gjennomføring* (Oslo: Miljøverdepartementet, 1993), ISBN 82-7243-958-6.

Naturturismföretagen, Svensk Turism AB & Visita, *Nationell naturturismstrategi: Nya jobb, landsbygdsutveckling och exportintäkter* (u.o.: Naturturismföretagen, Svensk Turism AB & Visita, 2018), tillgänglig: https://naturturismforetagen.se/wp-content/uploads/2018/07/nationell_naturturismstrategi.pdf.

Norberg-Schulz, Christian, *Genius loci: Towards a phenomenology in architecture* (New York: Rizzoli International Publications, 1979), ISBN 0-8478-0287-6.

Norberg-Schulz, Christian, *Stedskunst* (Oslo: Gyldendal Norsk Forlag, 1995), ISBN 82-05-23502-3.

Oles, Thomas, *Go with Me: 50 Steps to Landscape Thinking* (Amsterdam: Architectura & Natura Publishers, 2014), ISBN 978-94-6140-038-3.

Palmer, Richard E., *Hermeneutics* (Evanston, IL: Northwestern University Press, 1969), ISBN 0810100274.

Ruin, Hans, *Kommentar till Heideggers Varat och tiden* (Huddinge: Södertörns högskola, 2005), ISBN 91-89315-50-2.

Sheridan, Michael, *Louisiana: Architecture and Landscape* (Humlebæk: Louisiana Museum of Modern Art, 2017), ISBN 978-87-92877-86-4.

Sällström, Pehr, *Sinnena ljuger inte* (Stockholm: Dialoger, 1999), ISBN 9197316962.

Visit Sweden, *Hållbar naturturism och ekoturism på landsbygden: Förstudie Naturturismprogram september* 2016 (Stockholm: Visit Sweden, 2016).

Visit Sweden, *Naturturism – trendrapport* 2020 (Stockholm: Visit Sweden, 2020).

Wikipedia, »Martin Heidegger«, u.å., https://sv.wikipedia.org/wiki/Martin_Heidegger [2022-02-17].

Fotografier

Alla fotografier är tagna av författaren med undantag för följande:

Bild 1. Gorup de Besanez (1993), *Urbino, Marche, Italia* [fotografi], https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Urbino005.jpg [2022-02-20].

Bild 2. Highsmith, C. M. (2005), *Fallingwater, also known as the Edgar J. Kaufmann, Sr., residence, Pennsylvania* [fotografi], https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Fallingwater,_also_known_as_the_Edgar_J._Kaufmann,_Sr.,_residence,_Pennsylvania,_by_Carol_M._Highsmith.jpg [2022-02-20].

Bild 3. Rob Oo (2015), *Meander* [fotografi], https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Meander_(20578140502).jpg [2022-03-07].

Bild 4. Roger Borgelid (2021), Roger Borgelid_VisitVarmland Cykel Borgvik-Sjöväg Drone [fotografi], https://varumarketvarmland.mediaflowportal.com/folder/42636/ [2022-03-06].

Fotografierna har redigerats för att passa arbetets grafiska profil.

Kartor

Lantmäteriet (2022) Grums Segmon. SWEREF 99 TM, RH 2000. Flygbild, https://minkarta.lantmateriet.se [2022-02-26].

Lantmäteriet (2022) Grums Segmon. SWEREF 99 TM, RH 2000. Terrängskuggning, https://minkarta.lantmateriet.se [2022-02-26].

Lantmäteriet (2022) Grums Segmon. SWEREF 99 TM, RH 2000. Flygbild ca 1960, https://minkarta.lantmateriet.se [2022-02-26].

Tack till Café Nick,

för en särskilt god miljö att samla
tankarna från en dag på Louisiana.

Och tack till Stefan,

för att du introducerade stedsanalysen.